

ANNO CHRISTI CCLVI, PONTIFICATUS S. STEPHANI III.
CARTHAGINIENSE CONCILIUM SUB CYPRIANO
SEPTIMUM,

EX TRIBUS AFRICÆ PROVINCIIS,
QUOD DE BAPTISMO TERTIUM EST.

(Oxon., 158. Baluz., p. 329. Routh., Rell. Scr. p. 101,
107, 148, et 174. Ed., Lijs., p. 365.)

PROŒMIUM.

Cum Stephanus papa ea quæ præcedente Africano concilio de Baptismate hæreticorum statuta erant per litteras redditas, ut supra diximus, reprobasset, non cunctatus est Cyprianus, majore numero episcoporum Carthagine aliud concilium celebrare. Convocatis igitur ex Africa, Numidia et Mauritania, episcopis LXXXVII, iisdemque Carthagini coeuntibus kalendis septembris, anno 258, hoc tertium in eadem Baptismi causa concilium celebrat. Cujus initio, recitatis hinc inde litteris scriptis, Stephanum tacito ejus nomine suggilat. Acta hujus concilii plura non exstant quam ea quæ ex Cypriano et S. Augustino *de Baptismo contra Donatistas*, lib. III, capp. 4, 5, 6, et lib. VII, cap. 1, huc translata

VARIORUM NOTÆ.

clius avelli quam ab iis quæ ad opiniones pertinent. Claudianus Mamertus, in præmio librorum de Statu animæ: *Magnum in genere humano multorum vitium est arrogans imperitia et perversa in defendendis perpere præsumptis opinionibus pertinacia*. Angelus Politianus, cap. 9 *Miscellaneorum*, tradit Domitium Caldeinum pro sententia cui semel adhæserat etiam contra verum contumacem et refractarium fuisse. BALUZ.

CONCIL. CARTHAG. VII. — Cum in unum. Gesta hujus concilii primus omnium edidit Erasmus cum titulis gloriæ, id est, cum vocabulis confessorum et martyrum, quæ præfixa sunt nominibus quorundam episcoporum. Hostilios Græca versio non habet, neque editio Morelliana: eos vero satis constat non scriptos fuisse in gestis, sed additos postea a quodam studioso. Quare valde mirum est illos fuisse retentos in editione R. P. Harduini. Respondit autem sanctus Augustinus in libro sexto *de Baptismo adversus Donatistas* ad ea quæ episcopi in eo concilio congregati attulerunt pro confirmanda opinione sua de Baptismo hæreticorum. Viderat hoc concilium Humbertus episcopus Sylvæ Candidæ, qui lib. I *adversus Simoniacos*, cap. IX, ait: *Sed et gloriosus martyr et pontifex Cyprianus quid de hæreticorum Baptismate sanxerit, ex concilio ipsius evidenter cognosci poterit. Eadem enim contra illud cum suis coepiscopis sanxit quod et præfati canones Apostolici*. Canones enim Apostolici, quos refert Humbertus, damnant hæreticorum Baptisma. Vide notitiam Ecclesiasticam Cabassutii, pag. 7, ubi agit de canonibus Apostolorum. BALUZIIUS. — Ait in *Annalibus suis Cyprianicis* Pearso-dius: *Sententia in tanta synodo licet vera non sit, et a S. Augustino postea propter Donatistas refutata, insigne tamen hoc est venerandæ antiquitatis monumentum.* Ad an. 156, § IX, Hæc acta, cum ab Augustino in lib. VI et VII *De Baptismo contra Donatistas* nobis conservata essent, inde inserta fuisse operibus S. Cypriani ab eorumdem editoribus, ait Matthias Danneumayr in *Institutionibus Hist. Eccl.* N. T. Per. I, cap. IV, § 8, p. 11. Verisimilius dixisset, a Cypriani libris; nam in edit. Erasmiana, quæ Basileæ anno 1520 excusa est, indicantur hæc acta cum tribus Cypriani epistolis ex vetustis codicibus addita fuisse ab Erasmo. Immo in pluribus Cypriani manuscriptis inventa sunt. Eadem habent vetustæ conciliorum Collectiones; et ex Latina in linguam Græcam versa exstant in Zonaræ *Commentariis in Canones*, etc., ad pag. 271, ed. Paris, anni 1618. Ipsa porro causæ fuisse Jacobitis Orientalibus opinatus est

¶ sunt, quibus, præter LXXXVII episcoporum de nullitate Baptismatis ab hæretico collati sententias; aliud nihil continetur. Earum impugnationem quisquis petijt, Augustinus prædicæ loco consulat. Canonem XIX. Nicæni et VIII. Landiceni, his episcoporum Africanorum sententiis nihil patrocinari infra patebit. Annotationes autem de singulorum episcoporum hic subscriptorum vita, patria et moribus, Pamelijus suppeditabit; Plura etiam Baronijus anno 258, num. 42 et sequentibus.

SEVER. BINIUS.

SENTENTIÆ EPISCOPORUM LXXXVII, DE HÆRETICIS
BAPTIZANDIS.

Cum in unum Carthagini convenissent Kalendis Septembris episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum presbyteris et diaconibus, præsentem etiam plebis maxima parte, et lectæ essent litteræ Jubaiani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Jubaiannum rescriptæ, de hæreticis baptizandis, quidque postmodum Cypriano Jubaianus idem rescripserit, Cyprianus dixit: Audistis, collegæ dilectissimi, quid mihi Jubaianus, coepiscopus noster, scripserit.

Renautotius tom. II *Liturg. Oriental. Collect.* pag. 299, ut hæreticorum Baptisma reprobandum; nam cum canones conciliorum veterum in Græcam linguam transferrent, quod factum est, ait Renautotius, paulo post occupatam a Muhamedanis Syriam, hæc decreta reliquis conjunxerunt; tantique martyris nomen illis fraudi fuit, dum homines veteris historiæ haud satis periti, quæ ab illis octoginta septem episcopis de rebaptizandis hæreticis constituta fuerunt, eodem loco habuerunt ac reliqua conciliorum decreta. Hæc ille. Cæterum de Venetæ Cypriani editione, quam Spirensem Fellus aliiq. appellant, quæ vero a Vindelino Spirensi anno 1471, Venetiis impressa est, hoc obiter notabo; adornatam fuisse illam ad formam editionis revera, ni fallor, principis, quæ eodem anno Romæ excusa fuerat, soliorum id ordine atque numero commonstrante, dum ommissa est in Venetæ editione epistola ad Paulum II, P. R. ab episcopo Aleriensi præfixa, qui ex vetusto exemplari Parisiensi Cypriani manu sua descripserat. Denique ad calcem libri Veneti hic colophon exstat: *Loquitur lector ad Vindelinum spirensem artificem, qui epistolas Beati Cypriani reddidit in lucem mccccclxxi.* ROUTH.

Provincia Africa. Plinio *Zeugitana regio*, et quæ propriæ vocetur Africa, lib. V, c. 4. Quæ nimirum, capta Carthagine, in Romanam ditionem primo pervenerat, et in provinciam formam redigebatur: quæque Romæ ad Africam proxime adiacebat. FELLUS. — Mirum est Tripolim, quæ una erat provinciarum Africanarum, non fuisse nominatam in hoc concilio, cum constet in eo tanquam præsentem nominari Munnulum Girbitanum, Natalem Ocensem, Pompeium Sabratensem, et Drogam Leptimagnensem, qui certe erant episcopi provincie Tripolitane, præsertim cum constet Tripolim fuisse numeratam inter provincias Africæ in concilio Cabarsussitano. BALZIIUS. — Monuerat Fellus, ut paulo post videbis, septem quidem fuisse partitiones Africæ respectu regiminis civilis; sed tres tantum fuisse ecclesiasticas ex Synodi hujus initio colligendum esse. Septenaria quidem, prius senaria, extitit provinciarum divisio; sed iisdem temporibus sub Africa provincia interdum comprehensa civili ratione fuisse Tripolis videtur, simul memoratis Numidia et Mauritania, quæ olim sub regibus fuerant. ROUTH.

Cyprianus dixit. Sententiam is suam ultimus tulit; hæc autem non per modum suffragij afferbantur, sed præfationis, et ut consultationi futuræ aditus pande-

rit consulens mediocritatem nostram de illicito et profano hæreticorum Baptismo, et quid ego ei rescripserim, censens scilicet, quod semel atque iterum et sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam venientes Ecclesie Baptismo baptizari et sanctificari oportere. Item lectæ sunt vobis et alia: Jubaiani litteræ, quibus pro sua sincera et religiosa devotione ad epistolam nostram rescribens, non tantum consensit sed etiam instructum se esse confessus gratias egit. Superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus proferamus, neminem judicantes, aut a jure communicationis aliquem, si diversum senserit, amoventes.

A Neque enim quisquam nostrum episcopum se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendum necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit quam nec ipse potest alterum judicare. Sed expectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et præponendi nos in Ecclesie suæ gubernatione et de actu nostro judicandi.

Cæcilius a Billa dixit: Ego unum Baptisma in Ecclesia solum scio, et extra Ecclesiam nullum. Hic erit

VARIORUM NOTÆ.

retur. *Primum sermonem* vocat Augustinus, lib. II de Bapt. cont. Donat. Is, libris VI et VII, concilium hoc verbatim descripsit, redargutionibus singulis episcoporum sententiis appositis. FELLUS. — Ad morem quod attinet referendi in acta concilii singulorum sententias, Cornelius Romanus episcopus in *Epistola ad Cyprianum*, quam ad pag. 7, supra attuli, postquam de presbyterio convocato, in quo aderant etiam episcopi quinque, fecerit mentionem, hæc scribit: *Et ut motum omnium et consilium singulorum dignosceres, etiam sententias nostras placuit in notitiam vestram proferre: quas et subjectas leges.* Interea illud notatu dignum est, solos episcopos in vetustissimo hoc Africano concilio suffragia tulisse, ut ex actis patet. ROUTH.

Confessus. Solius, quod sciam, Baluzianæ editionis fide nititur hoc verbum, *confessus*, sine admotu receptum. Versio Actorum Græca tantum habet, *ἀλλὰ καὶ τῆ ἐπιτηρώσει τῆς ἀληθείας χάριν ὡμολόγησεν.* Majus vero est, quod loci exstant alii in hoc concilio circiter novem, quorum imitandorum Baluzius præter morem suum nullam reddidit rationem. Quum vero vir doctissimus codices scriptos ad triginta minus in subsidium habuerit in Cypriano suo edendo, mihi erat religio eliminare bonas alioquin lectiones, de quarum causa in absentia testium prudenter judicare non liceret. Sola ergo delatione istarum contentus fui. Sed alia præterea pauca lectiones sunt a Baluzio item (nam textum Cyprianicum ante mortem ejus typis impressum fuisse Præfatio ostendit) cum silentio similiter introductæ, quas quidem, cum haud ræque bonæ viderentur, ratione de iis reddita, dimittendas esse a textu putavi. Conf., supra, pag. 27, sed ibi dixi, Cypriani textum non totum a Baluzio curatum fuisse, ubi melius posuissim, in eum aliquando ab editoribus Benedictinis post mortem Baluzii mutatum esse; quod in celebri loco *Libri de Unitate Ecclesie* a se factum ipsi profiterentur, eos vero ut istud ibi quidem facerent, cause extraneæ impulerunt. ROUTH.

Aut a jure communicationis... amoventes. Id quod saltem ad tempus fecerat Stephanus Romanus præsul: unde merito suo hæc audivit ex ore prolata Firmiliani Cappadocis: *Lites et dissensiones quantas parasti per Ecclesiam totius mundi! Peccatum vero quam magnum tibi exaggerasti, quando te a tot gregibus scidisti. Excidisti enim te ipsum. Noli te fallere. Si quidem ille est vere schismaticus, qui se a communione Ecclesiasticæ unitatis apostatam fecerit. Dum enim putas omnes a te abstinere posse, solum te ab omnibus abstinuisti*, p. 150, ed. Bened. Cypriani sub finem epistolæ. Has autem litteras accepisse post celebratum hoc Concilium Cyprianum, ostendit Pearsonius *annal.* ad an. 256, §§ 8, 9, 10, 11. BALUZ.

Episcopum se episcoporum constituit. In vel. *episcoporum constituit.* (Vulgo habetur *episcopum se esse episcoporum constituit*). Eo titulo olim ornatu quoque sunt plures episcopi qui non erant papæ Romani. Sidonius, lib. VI, epist. I. Lupum episcopum Tricassium vocat *patrem patrum et episcopum episcoporum.* Ennodius, lib. I, carm. 15, sanctum Ambrosium vo-

cat episcopum episcoporum. Matthæus Parisius in anno 1234 loquens de morte Hugonis, episcopi Eliensis, ait: *Qui sicut abbas abbatum in Anglia, ita et episcopus episcoporum conarsavit;* etiam principibus aliquando is honos habitus est, ut vocarentur episcopi episcoporum. Ariani, ut testatur Lucifer Calaritanus in libro *de moriendo pro Dei Filio*, Constantium imperatorem vocabant *episcopum episcoporum.* Monachus Sangallensis in libro *de Ecclesiastica cura Caroli M.*, cap. 27, eum vocat *episcopum episcoporum.* Adgarus, rex Angliæ, ut legitur in epistola Isaaci Casauboni ad Jacobum regem, et apud Joannem Seldeum in notis ad Eadmerum, vocatur *pastor pastorum* ipse synodo Anglicana sub Dunstano celebrata. Notum est Constantium M. vocari communem *episcopum* apud Eusebium. Vide Cotelerii notas in epistolam Clementis ad Jacobum, et Franciscum Bernardinum Ferrarium, lib. III, c. 1, *de Antiquo Ecclesiasticarum epistolatum genere.* BALUZ. — Felty, quem ego hic secutus sum, verbum *esse* deleverat, quod abuisse a ms. societatis suæ Jesuitarum Harduini *Conciliorum* editor testatur; neque comparat istud esse apud Augustinum, lib. II *contra Donatist.*, ubi Cypriani verba primùm adducuntur, nam omnia hæc synodica bis ibi ponuntur. ROUTH.

Libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium. Hoc est, ut ait Marshallus, qui tamen pluribus contra cujusvis episcopi in aliena ditione potestatem argumentatus erat, in rebus ad disciplinam ecclesiasticam pertinentibus, de quibus nihil prius fuerat in synodo aliqua decretum. Veruntamen aliquam in his quoque rebus libertatem relictam fuisse suspicor etiam post synodum peractam iudicio uniusquisque episcopi. Ita in *epist. ad Antonianum*, p. 72, hæc posuit Cyprianus: *Et quidem apud antecessores nostros quidam de episcopis, istuc in provincia nostra dandum pœnem mœchis non putaverunt, et in totum pœnitentiæ locum contra adulteros clausurunt. Non tamen a corpore episcoporum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ Ecclesie unitatem vel duritiæ vel censuræ suæ obstinatione ruperunt; ut quia apud alios adultris pax dabatur, qui non dabat de Ecclesia separaretur. Manente concordie vinculo et perseverante catholicæ Ecclesie individuo sacramento, actum suum disponit et dirigit unusquisque episcopus rationem propositi sui Domino redditurus.* Confer vero egregias litteras Petri Gunning episcopi Eliensis ad Suedonum archiepiscopum Cantuariensem de istis in hoc concilio Cypriani verbis, aliisque locis similibus, quos ad solos episcopos alienæ ditionis pertinere vir doctissimus statuit. Editæ sunt in *Bibliotheca litteraria*, num. XI, quæ et viris Jebbio et Wasso adscripta est. Et conveniens huic est verborum Cypriani interpretatio, cuius auctor est S. Augustinus...: *Utique in his questionibus, quæ nondum eliquatissima perspectione discussæ sunt*, lib. III de Bapt., c. 5, donec, ut alibi Augustinus dixerat, *plenario totius orbis consilio, quod saluberrime sentiebatur etiam remotis dubitationibus firmaretur.* ROUTH. Cæcilius a Billa. Hunc eundem esse atque Cæ-

unum ubi spes vera est et fides certa. Sic enim scriptum est : *Una fides, una spes, unum Baptisma* (Ephes. iv, 5), non apud hæreticos, ubi spes nulla est et fides falsa, ubi omnia per mendacium geruntur, ubi exorcizat dæmoniachus, sacramentum interrogat, cujus os et verba cancer emittunt, fidem dat infidelis, veniam delictorum tribuit sceleratus, et in nomine Christi tingit antichristus, benedicit a Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum invocat blasphemus, sacerdotium administrat profanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit et illud malum, ut antistites diaboli audeant Eucharistiam facere; aut qui illis assistunt dicant hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce ad qualia cogitur Ecclesia consentire, et sine Baptismo ac venia delictorum communicare compellitur. Quam rem, fratres, fugere ac vitare debemus et a tanto scelere nos separare, et unum Baptisma tenere, quod soli Ecclesiæ a Domino concessum est.

Primus a Misgirpa dixit: Censeo omnem hominem ab hæresi venientem baptizandum. Frustra enim illic putat se esse baptizatum, cum non sit Baptisma nisi in Ecclesia unum et verum: quia et Deus unus, et fides una, et Ecclesia una est, in qua stat unum Baptisma et sanctitas, et cætera. Nam quæ foris exer-

VARIORUM NOTÆ.

cilium illum, ad quem mittit Tractatum suum de *Cæna Domini* Cyprianus, judicat Ceillier. in *Histoire générale des Auteurs sacrés et ecclés.*, vol. iii, c. 31, § 7. p. 570. ROUTH.

Exorcizat. In codd. Veronensi et Fox. *exorcidiat*, quod ex vitio a pronuntiatione venit, *cizat ut cidjat*, unde alii, *cidiat*. RIGALTUS. — *Ma* in *Commodiani Instruct.*, numero 37 ad p. 230, ed. Davis, titulus est, *Qui judæidiant fanatici pro judæizant*, ubi hic Cypriani locus cum Commodiano confertur. ROUTH.

Sacramentum interrogat. Additur vox *sacrilegus* in edit. Baluzii, forsasse ex mss. nescientibus tamen vocabulum editis, ni fallor, omnibus, *Interpretationeque Græca et Augustino*. Delevi eam, cum mihi quidem haud placeret repetita vox in statim post sequentibus, *ponit altare sacrilegus*. Servandum autem id censeo, quod paulo ante a Baluzio in textu positum est *geruntur* pro veteri lectione *aguntur*, et mox ad finem hujus suffragii *Domino pro Deo*. ROUTH.

Primus a Misgirpa. Urbs Zeugitane. Augustinus habet, *primus Felix a Misgirpa*. Idque nomen sapius, et designato repetit. Cum vero constet plures hic subsequi Felices; et solemne sit ejusdem nominis episcopos, adjecta aliqua notata reliquis distinguere: subest non levis suspicio, illum qui hoc loco sententiam tulit Felicem fuisse appellatum, et quia ante reliquos dixerat, primum vocari, ut a Felice a Bagai, alio Felice ab Uthina, a Marozani, a Buslacenis, et a Gurgithibus distingueretur; et ita, lapsu satis proclivi, *primi* vocem quæ numerum solummodò designabat, vero nomine, tamquam supervacaneo, omisso in nomen transisse. Civitatis hujus episcopi mentionem faciunt inter alios Collat. Carthag. et Viet. Vit. Porro notandum, in Africa Primate, non ab urbium opibus aut prerogativa *sed secundum tempus suæ ordinationis*, ut Leonis IX verbis utar, censeri solitos: atque ideo *senes* appellabantur. Insuper in suffragiis ferendis is fuit mos perpetuus, ut ii qui primi ad episcopatum promoti, ante alios sententiam dicerent. Quare illos qui hic ordinem ducunt, provinciarum primates fuisse existimo. Septem quidem fuerunt partitiones Africa, respectu regiminis civilis: sed tres tantum fuisse ecclesiasticas, ex synodi hujus initio datur intelligi. FELLUS. — Vid. supra, p. 151. No-

centur nullum habent salutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit: Qui hæreticorum Baptisma probant nostrum evacuant.

Novatus a Thamugade dixit: Licet sciamus omnes Scripturas testimonium reddere de salutari Baptismo, debemus tamen fidem nostram exprimere, hæreticos et schismaticos ad Ecclesiam venientes, qui pseudo-baptizati videntur, debere eos in fonte perenni baptizari, et ideo secundum testimonium Scripturarum et secundum decretum collegarum nostrorum sanctissimæ memoriæ virorum omnes schismaticos et hæreticos qui ad Ecclesiam conversi sunt baptizari, sed et eos qui ordinati videbantur, inter laicos recipi.

Nemesianus a Thubunis dixit: Baptisma quod dant hæretici et schismatici non esse verum ubique in Scripturis sanctis declaratum est: quoniam ipsi præpositi eorum falsi christi sunt et falsi prophetae, dicente Domino per Salomonem: *Qui fidens est in falsis, hic pascit ventos, idem enim ipse sequitur aves volantes. Deserit enim vias vineæ suæ, a semitis vero agelli sui erravit. Ingressus autem per avia loca atque arida et terram destinatam in sitim, contrahit autem manibus infructuosa* (Prov. ix, 12, 18, sec. lxx). Et iterum: *Ab aqua aliena abstine te, et de fonte extraneo ne bibe-*

taverat ante Pamelius, « Omisi cum ms. et Manutio quod interserebatur Felix, tum in excusis tum apud D. Augustinum, eo quod primus episcopus supra tomo primo cum aliis epistolam lxxviii scripserit. » Epistola hæc est concilii superius numerati iv. Scribitur urbs *Misgirpa* in edd. *Erasmii, Mantiique, Augustini et concilii editis*, et rectius, nam *Misgirpa* cum in *Notitia* tum in *Collat. Carthag.* memorata, in provincia proconsulari sita est. Vid. Dupinii Geograph. sacram Africae S. *Optato* præfixam, p. 32. Etsi notat Harduinus legi in ms. suo *Miscirpa*. ROUTH.

Polycarpus ab Adrumeto. Is est ille de quo mentio facta in epist. xlvi ad Pamel. num. 45 et fortasse ep. lxxxvi ad Pam., num. 68. FELL.

Testimonium reddere. Vulgo *sibi testimonium reddere*, quod mutavi fide nixus edit. *Erasmianæ, Augustini, interpretisque Græci et conciliorum*. ROUTH.

Inter laicos recipi. Sic (Cyprian.) epist. ad Antonianum: *Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet*. RIGALT. — Adde quod supra dictum est in epist. concilii *Carthag.* 4, p. 82, et not., p. 17. ROUTH.

Falsi christi. Falsi christiani. Ita restitimus ex fide veterum librorum. Confirmant autem hanc restitutionem verba Secundiani a Carpis, p. 335 actorum concilii: *Si christiani non sunt, quomodo christianos faciunt!* Non displicet tamen lectio quæ habet *falsi christi*. BALUZ. — Pamelius quoque quatuor memoraverat codices, in quibus legebatur *falsi christiani*. Sed alteram revocavi locutionem, quæ cum petita esset ex *Matth.* xxiv, 24, et *Marc.* xiii, 22, tum a Firmiliano in celebri adhibetur epistola. *Et tamen non pudet Stephanum, inquit ille, Cyprianum pseudochristum et pseudoapostolum et dolosum operarium dicere*. ROUTH.

Qui fidens est in falsis, etc. Omnia hæc, quæ ex capite nono *Proverbiorum* secundum lxx desumpta sunt, respuunt exemplaria Hebr. et Vulgata Interp. ROUTH.

Extraneo. Quamvis alia lectio, quæ habet *alieno*, bona sit, coactus sum mutare propter auctoritatem veterum exemplarum; etenim *extraneo* scriptum inveniri in septemdecim libris nostris et in duobus Anglicanis; immo monasteriensis, in quo legitur *externo*, probat hanc mutationem esse legitimam:

ris, ut longum viveas tempus, adjiciantur etiam tibi anni A
vitæ. Et in Evangelio divina sua voce Dominus noster
Jesus Christus locutus est dicens: *Nisi quis renatus
fuerit ex aqua et Spiritu non potest introire in regnum
Dei* (Joan. III, 5). Hic est Spiritus qui ab initio fere-
batur super aquas. Neque enim Spiritus sine aqua
operari potest, neque aqua sine Spiritu. Male ergo sibi
quidam interpretantur ut dicant quod per manus im-
positionem Spiritum sanctum accipiant et sic reci-
pianatur, cum manifestum sit utroque Sacramento de-
bere eos renasci in Ecclesia catholica. Tunc quippe
poterunt filii Dei esse, dicente Apostolo: *Curantes ser-
vare unitatem Spiritus in conjunctione pacis, unum cor-
pus, et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe voca-
tionis vestræ, unus Dominus, una fides, unum Baptisma,
unus Deus* (Ephes., IV, 3, 4). Hæc omnia Ecclesia catho-
lica loquitur. Et iterum in Evangelio dicit Domi-
nus: *Quod natum est de carne caro est, et quod natum
est de Spiritu spiritus est; quia Deus Spiritus est,
et de Deo natus est* (Joan., III, 6). Ergo omnes hæreti-
ci et schismatici omnia quæcumque faciunt carnalia
sunt, dicente Apostolo: *Manifesta enim sunt opera
carnis, quæ sunt, fornicationes, immunditiæ, incestum,
idololatriæ, veneficia, inimicitivæ, certamina, zelus, ira,
divisiones, hæreses, et his similia; de quibus prædixi
vobis, sicut prædixi, quoniam quicumque faciunt regnum
Dei non hæreditabunt* (Gal., V, 19, 20, 21). Condemnat
itaque Apostolus cum omnibus malis et eos qui divi-

sionem faciunt, hoc est schismaticos et hæreticos. Nisi
ergo acceperint Baptisma salutare in Ecclesia catho-
lica, quæ una est, salvi esse non possunt, sed cum
carnalibus in judicio Domini Christi damnabuntur.

Januarius a Lambese dixit: Secundum Scripturarum
sanctarum auctoritatem decerno hæreticos omnes bap-
tizandos, et sic in Ecclesiam sanctam admittendos.

Lucius a Castra Galbæ dixit: Cum Dominus in
Evangelio suo dixerit: *Vos estis sal terræ, si autem sal
infatuatum fuerit, in quo salietur? Ex eo ad nihilum
valebit nisi ut projiciatur foras et conculcetur ab ho-
minibus* (Matth., V, 13); et iterum post resurrec-
tionem suam mittens Apostolos suos, mandaverit di-
cens: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra.
Ite, et docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine
Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth., XXVIII, 18, 19).
Cum ergo manifestum sit hæreticos, id est hostes
Christi, non integram Sacramenti confessionem ha-
bere, item schismaticos non posse condire sapientia
spiritali, cum ipsi ab Ecclesia, quæ una est, recede-
ndo infatuati contrarii facti sint, fiat sicut scriptum
est, *Domus contrariorum legis debet emundationem*, et
consequens est eos qui a contrariis baptizati inquinati
sunt primo purgari et tunc demum baptizari.

Crescens a Circa dixit: In tanto cœtu sanctissimo-
rum consacerdotum, lectis litteris Cypriani dilectissi-
mi nostri ad Jubaianum, itemque ad Stephanum,

VARIORUM NOTÆ.

infra in allocutione Sedati a Tuburbo, p. 332, pro C
alienus codex Gratianopolitanus habet *extraneus*. BAL.
— Augustini quoque redargutio, quæ sæpe jam memo-
rata est, vocem *extraneus* agnoscit, quamquam in ipso
suffragio alterum vocabulum positum habes apud
eundem Patrem. Mox *aquas* pro *aquam*, quæ cætero-
rum est scriptura, Baluzius posuit. ROUTH.

Quia Deus Spiritus, etc. Vide librum domni Petri
Constant. in quo confirmantur vindiciæ veterum codi-
cium, p. 57 (52, 53). BAL. — Agit Millius quoque in
Appendice ad *Notas in Test. Nov.*, p. 31 ed. Oxon.,
de hoc Latinorum additamento, *quia Deus Spiritus
est, et de Deo natus est*; quæ quidem clausula, et ex
Deo natus est, in antiquissimo cod. Evangelii Latino,
qui biblioth. Bodleianæ est, additur. Cæterum Fel-
lus istud et *de Deo natus est* exponit, et *natus de Spi-
ritu, de Deo natus est*. De quo tamen interpretamento
hæc adnotat Maranus in *Præfatione ad Cyprianum*, p. D
36. « Minus commode editor Oxoniensis illud, *de Deo
natus est*, sic explicat, natus de Spiritu de Deo natus
est. At dicere debuisset Nemesianus, *de Deo natum
est*. Qui mediocriter attendet, hanc hujus loci videbit
esse sententiam, quod ex Spiritu natum est, Spiritum
esse, quia Spiritus sanctus, cum Deus sit et ex
Deo natus sit sive processerit (hæc enim interdum
idem sonant), pro summa sua potestate spiritus eos
efficit quos regenerat. » ROUTH.

Idololatriæ. Addidit vocem *servitus* forsitan ex co-
dicibus suis Baluzius, quam agnoscit Vulgata inter-
pretatio vertens *idolorum servitus*, quæ ipsa, ut vi-
detur, Cypranicæ lectionis est origo. Ergo vocem
omisi. ROUTH.

Lambese. Λαμῆισα sive Λαμῆισα Ptol. Numidicæ
urbs, de qua supra ex Anton. insuper Cypr. epist.
LIX ad Pam. numero 55 Lambesitanam coloniam
appellat. FELL.

Ite, et docete. Cæteri præter Baluzium habent: *Ite*

ergo, et docete. Et vulgo sic legitur in *Nov. Test.*
nam addita est particula οὐν in exemplaribus Græ-
cis impressis, relictibus tamen plurimis codicibus
manuscriptis. Mox in suffragiis 10 et 29 et 35 ubi
affertur locus, *ergo* abest; sicut apud auctorem de
Rebaptism. ad p. 338. ROUTH.

Domus contrariorum legis. LXX habent οἰκία πα-
ρανόμων ὀφειλῆσουσι καθαρισμόν. Hebræa toto cælo
videntur distare. אֵשׁ וְיַיִם אֵשׁ וְיַיִם Nec facile est con-
jectura assequi quid præ oculis haberent Græci in-
terpretes, nisi forte per errorem legerant אֵשׁ וְיַיִם
אֵשׁ וְיַיִם habitacula derisoris in piammentum. FELLUS.

Primo purgari. Anglicus ait interpretes ... « per pœ-
nitentiam quæ agenda est ante admissionem ad Ec-
clesiam per Baptismum. » Sed forsitan intelligen-
dus est exorcismus, qui in suffragiis VIII, et XXXI, et
D XXXVII, hominibus conversis commendari et injungi
videtur. Porro in canone septimo *Concilii œcumenici
secundi* mos exorcizandi tam illos hæreticos, qui in
eo nominantur, quam ethnicos, ante Baptismum, fir-
matur ac stabilitur. ROUTH.

Itemque ad Stephanum. Ita scriptum est in editio-
nibus, et in omnibus fere libris veteribus. Quæ verba
desunt in Fuxensi, recte autem ommissa in illo fuisse
et de eri debere hinc colligitur quod certum sit nul-
lam antea litterarum Cypriani ad Stephanum mentio-
nem fieri in hac synodo, uti recte observavit sanctus
Augustinus, lib. VI de *Baptismo contra Donatistas*,
cap. 15, ubi etiam scribit se epistolam illam Cypriani
ad Stephanum non vidisse. Verum id probat istud addi-
tamentum esse vetus. Vid. supra, p. 502. BALUZ. — Ibi
constat aliter sensisse olim de hac re Baluzium; hanc
enim ipsam epistolam appellat, quam Crescens epi-
scopus Cirtensis commemorat scriptam a Cypriano
ad Stephanum, eamque nunc non existere putat, et
diversam fuisse a Cypriani illa ad Stephanum de

quæ tantum in se sanctorum testimoniorum descendentium ex Scripturis deificis continent ut merito omnes per Dei gratiam adunati consentire debeamus, censeo omnes hæreticos et schismaticos qui ad catholicam Ecclesiam voluerint venire non ante ingredi nisi exorcizati et baptizati prius fuerint, exceptis his sane qui in Ecclesia catholica fuerint ante baptizati, ita tamen ut per manus impositionem in pœnitentiam Ecclesiæ reconcilientur.

Nicomedes a Segermis dixit : Mea sententia hæc est, ut hæretici ad Ecclesiam venientes baptizentur, eo quod nullam foris apud peccatores remissionem peccatorum consequantur.

VARIORUM NOTÆ.

Baptismo hæreticorum, quæ num. LXXII notatur. B Pearsonius in *Annalibus Cypr.* ad an. 256. « Lecta est etiam epistola Cypriani ad Stephanum, quod quidem ipse omisit (initio *Actorum*), sed Crescens a Ciria episcopus notavit. » (§ 9). *ROUTA*.

Sanctorum testimoniorum. Octo libri veteres, et in his Sequerianus habent *sanctionum*. Alii sex *sanctissimorum*, omisa voce *testimoniorum*, quæ deca etiam apud Augustinum; pro quo Lactiensis habet *decretorum*. Vide notis Benedictinorum nostrorum ad librum sextum Augustini *de Baptismo contra Donatistas*. c. 45. Vid. supra, p. 407. *BAL.*

Per manus impositionem. Pœnitentes ad pœnitentiæ stationem suam per manuum impositionem admitti soliti sunt; quæ quidem impositio manuum sæpius repetebatur. Hoc autem significatur in Cypriani epist. xv, al. 11. Item canone xv concilii *Ayathensis* sancitum est debere omnes ad episcopum accedere pœnitentiæ causa, ut manus sibi imponantur secundum morem ubique receptum. Hæc Marshallus interp. Anglicus. Tris saltem impositionum manus genera in hujus concilii actis invenio; unum ad accipiendum Spiritum sanctum in suffragiis v et xxiv et in epistola synodi superioris commemoratum; alterum hoc in pœnitentiâ super illos qui baptizati prius in Ecclesia fuissent, postea per manus impositionem restituendos, hoc est, absolutionem dum accipiunt, de quo agit suffragium xxii tertium denique in exorcismo adhibitum, quod in suffragium xxxvii nominatur, quodque itidem indicari videtur in vii et xxxi. *ROUTA*.

Romani quidem episcopi verba quæ a Cypriano in epist. ad Pompeium, sub init. adducuntur, ita se habent : *Si quis ergo a quocumque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur ad pœnitentiâ.* Et postquam superiora scripseram, vidi Petrum Constantium in *Dissertatione* supra ad p. 149 commemorata, quæ de Stephani *sententia* agit circa Receptionem hæreticorum, docentem sect. v, p. 258 246, nihil esse in verbis Stephani, quod Confirmationis sacramentum significet, nihil quo aliam ab eo manus impositionem, quam istam, quæ pœnitentiæ indicium esset, desiderari opinemur. Fateretur tamen idem vir cl. Firmilianum et Cyprianum eorumque socios aliquos, Stephani istæ verba interpretantes, ritus Confirmationis ab hæreticis celebrati iterationem ab eo admitti sibi et persuasisse; hoc vero Cypriano non vere persuasum esse statuit, ut dixi supra ad p. 146, cl. Maranus. Immo insuper concessit idem Constantius, antiquum scriptorem de *Baptismo hæreticorum* inter Cypriana opuscula collocatum, impositionem manus, quæ venientibus ab hæresi injuncta est, ad Confirmationem spectare censuisse. Aliis vero veterum auctorum locis et formulis quibusdam ritualibus se induci Constantius ait, ut existimet duplicem fuisse manus impositionem super venientes ab hæresi, a Confirmationis ritu utramque

Munnulus a Girba dixit : Ecclesiæ catholicæ matris nostræ veritas semper apud nos, fratres, et mansit et manet, et vel maxime in Baptismatis trinitate, Domino nostro dicente : *Ite et baptizate Gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (*Matth.*, xxviii, 19). Cum ergo manifeste sciamus hæreticos non habere nec Patrem nec Filium nec Spiritum sanctum, debent venientes ad Ecclesiam matrem nostram vere renasci et baptizari, ut cancer quod habebant et damnationis ira et erroris effectura per sanctum et celeste Lavacrum sanctificetur.

Secundinus a Cédias dixit : Cum Dominus noster Christus dicat : *Qui non est mecum adversus me est*

distinctam; unam, quæ per invocationem sancti Spiritus Catholicorum conventui statim societ, alteram, quæ differat sanctæ communionis restitutio, ut per plurimum pœnitentiæ fructus acquiratur. Atamen haud æque fortasse certum est, quicquid dixerit aut Constantius, aut Maranus, Stephani verba Confirmationis, seu consignationis, ritum, quo datur Spiritus sanctus, exclusisse, ac clarum est quandoque statuisse Ecclesiam veterem, oportere hæreticos, qui ad Ecclesiam nunquam pertinuissent, per ritum istum Confirmationis, collato in illos Spiritu sancto, ad communionem admitti. Videsis quæ ad *Concil. vi* supra dicuntur, p. 145, ac præsertim canonem illum *concilii Arclat.* cum suffragio quinto horum præsulum collatum. Cons. et Can. vii Concilii CPol. 1, apud *Zonaram* infra ad p. 175.

Munnulus. In cod. Veronensi ab hoc episcopo omnes fere deinceps episcopi sententiis suis hanc formulam præmittunt, in pace, quæ in Foxiensi nullibi legitur (*Cons. Rigalt.* infra, p. 163, qui ait idem factum in *ms. Corbeiensi* a Satio episcopo in suffragio, fere omnibus usque ad finem). *RIGALT.* De Munnulo mentio habetur ep. ad Cornelium concilii nomine, de pace lapsis dauda (supra ad p. 69). *FELL.* Munnulus pro Munnulo in *ed. Baluziana* exstat, et Harduinus in *ed. sua Concilliorum* ait, « recte *ms. noster* Munnulus (*sic*) a Girba. » *ROUTA*.

Baptismatis trinitate. Quia trina immersione expe-diebatur, nomine Patris, Filii et sancti Spiritus. Tertull. de Corona ait : *Ter mergitantur.* Basilius de Spiritu sancto, c. 27, vocat, *επις βαπτιζομαι*. De hac re videantur Cyrill. Hierosol., Athan., Ambros. et Hieronym. et alii e veteribus passim. *FELL.*

Vere renasci. Mala non est lectio quorundam veterum librorum in quibus scriptum est *venire, nasci et baptizari*. Unus meus multum confirmat hanc lectionem; habet enim *venire et nasci et baptizari*: eam quoque confirmare videntur verba Cassii a Maccomodibus, p. 352 *cum ad Ecclesiam venire cæperent*. Vide quæ dicta sunt a nobis ad epistolam ad *Donatum*, p. 375. *BALUZ.*

Cancer quod habebant. Confert cum suffragio primo Anglicus interpres, ubi hæc sunt, *Sacramentum interrogat cujus os et verba cancer emittunt.* *ROUTA*.

Effectura. Hanc lectionem inveni in eodem libro meo veteri et in pluribus aliis, tum etiam apud Augustinum, lib. vi de *Baptismo contra Donatistas*, c. 17. *Codex Sequerianus* et quidam a ii præferunt *damnationis iram et erroris effecturam*. *BAL.* Vulgo *effectura*. Alteram vero lectionem jam repererat Pawelius, dixeratque Rigaltius, in codice Foxiensi legi *effectura*, pro eo quod officit, et hanc esse verissimam lectionem. *ROUTA*.

A Cédias. Urbem Ista non eandem esse atque illam *Quidias* seu *Quida* appellatam, quod sentiebant quidem *Fellus* et *Harduinus*, ostendit *Dupinius* in *Geo*

(*Math.*, xii, 30), et Joannes apostolus (*1 Joan.* ii, 18, 19) eos qui ab Ecclesia exeunt antichristos dicat, indubitanter hostes Christi, qui que antichristi nominati sunt, gratiam Baptismi salutaris ministrare non possunt. Et ideo censeo eos qui de insidiis hæreticorum confugiunt ad Ecclesiam baptizandos esse a nobis, qui amici appellati sumus Dei de ejus dignatione (*Joan.*, xv, 15).

Felix a Bagai dixit: Sicut cæcus cæcum ducens simul in foveam cadunt (*Math.* xv, 14), ita hæreticus hæreticum baptizans simul in mortem cadunt. Et ideo hæreticus baptizandus est, et vivificandus, ne nos vivi mortuis communicemus.

Polianus a Mileo dixit: Justum est hæreticum baptizari in Ecclesia sancta.

Theogenes ab Hippone regio dixit: secundum Sacramentum Dei gratiæ cœlestis, quod accepimus, unum Baptisma quod est in Ecclesia sancta credimus.

Dativus a Badis dixit: Nos quantum in nobis est hæreticis non communicamus, nisi baptizati in Ecclesia fuerint, et remissionem peccatorum acceperint.

Successus ab Abbir Germanicana dixit: Hæreticis aut nihil licet aut totum licet. Si possunt baptizare, possunt dare et Spiritum sanctum. Si autem Spiritum sanctum dare non possunt, quia non habent Spiritum sanctum, nec baptizare spiritaliter possunt. Propterea censemus hæreticos baptizandos esse.

Fortunatus a Tuchabori dixit: Jesus Christus Dominus et Deus noster Dei Patris et creatoris Filius (*Math.*, xvi, 18) super petram ædificavit Ecclesiam suam, non super hæresim, et potestatem baptizandi episcopis dedit, non hæreticis. Quare qui extra Ecclesiam sunt, et contra Christum stantes oves ejus et

A gregem spargunt, baptizate foris non possunt.

Sedatus a Tuburbo dixit: In quantum aqua sacerdotis prece in Ecclesia sanctificata abluit delicta, in tantum hæretico sermone velut cancre infecta cumulat peccata. Quare omnibus pacificis quidem viribus nitendum est ne quis hæretico errore infectus et tinctus singulare et verum Ecclesiæ Baptismum detrectet accipere; quo quisquis non fuerit baptizatus regno cœlorum fiet alienus.

Privatianus a Sufetula dixit: Qui hæreticos potestatem baptizandi habere dicit, dicat prius quis hæresim condiderit. Si enim hæresis a Deo est, habere et indulgentiam divinam potest. Si vero a Deo non est, quomodo gratiam Dei aut habere aut conferre alicui potest?

B Privatus a Sufibus dixit: Qui hæreticorum Baptismum probat, quid aliud quam hæreticis communicat?

Hortensianus a Laribus dixit: Quot sint Baptismi viderint aut præsumptores aut fautores hæreticorum. Nos unum Baptisma, quod non nisi in Ecclesia novimus, Ecclesiæ vindicamus. Aut quomodo possunt in nomine Christi aliquem baptizare quos ipse Christus dicit adversarios suos esse?

Cassius a Macomadibus dixit: Cum baptismata duo esse non possint, qui hæreticis Baptisma concedit sibi tollit. Censéo itaque febiles et tabidos hæreticos baptizandos esse cum ad Ecclesiam venire cœperint, et sacra et divina lavatione lotos, et lumine vitæ illuminatos, non hostes, sed pacificos, non alienos, sed fidei Domini domesticos, non adulteros, sed Dei filios, non erroris sed salutis effectos, in Ecclesiam recipi, absque his qui de Ecclesia fideles supplantati ad hæresis tenebras transierant, sed eos per manus impositionem restituendos.

Alius Januarius a Vico Cæsaris dixit: Si non ob-

VARIORUM NOTÆ.

graphia sacra Africae, quam S. Optato præfekl. Routh.

Vivificandus. Ita restituitur ex fide veterum manuscriptorum. Vide notas ad librum de Oratione Dominica. BAL. Ibi nimirum *vivificato* p̄b̄ *justificato* ex libris vir doctissimus similiter restituit; cum enim hoc loco pleræque editiones ante Fellum impressæ habuissent *justificandus*, posuit prænsi ille ex uno codice Bodleiano *innovandus*. Sed et *Conciliorum* editiones, sicut Augustinus, immo etiam *Erasmiana* Cypriani editio, in qua primum posita hæc acta, *vivificandus* præstant, quod ex fide veterum manuscriptorum se restituisse addit Baluzius. ROUTH.

Hippone regio. Urbis Numidiæ, Augustini sedes episcopalis. A Carthagine distat Antonino supputante 218 M. P., ab Hippone diarrhito 160 M. P. Nunc temporis appellatur *Bona*. FEL.

Quantum in nobis est. Ait respondens sanctus Augustinus: Vidit plures huic sententiæ consentire, a quorum tamen consortio, ne violaretur unitas, se isti (hi sunt suffragatoris *oī ὁμοφώνες*) separare non possent. In *Sententia* xviii, Sedatus episcopus dixit: *Quare omnibus pacificis quidem viribus nitendum est, ne quis hæretico errore infectus et tinctus singulare (sic) et verum Ecclesiæ Baptismum detrectet accipere.* Confer et ipsius Cypriani proœmium. ROUTH.

Super Petram. Ita sanctus Augustinus in loco paulo ante laudato. Ita etiam scripsit Erasinus, ita quoque ego reperi in quinque codicibus antiquis. Aliam lectionem quæ habet *super Petrum*, legi in

codice Séguleriano et in aliis tredecim; et sic quoque scriptum esse in codicibus manuscriptis operum sancti Augustini monent eruditissimi monachi Benedictini qui postremam operum ejus editionem curarunt. Atque ego sane, qui scio sanctum Cyprianum frequenter scribere Ecclesiam esse fundatam super Petrum, facile eam lectionem præfatissem, quæ nititur auctoritate plurimorum veterum librorum, nisi animadvertissem comparisonem hic institui inter Ecclesiam et hæresim, adque retinendam esse vocem *petram*, in qua ædificatur Ecclesia, ut ait Augustinus; infra in allocutione Januarii Muzalensis, p. 334, legitur: *Ecclesia et hæresis duæ diveræ res sunt.* BAL. — Quamquam de hac re sæpius monuimus; quod importuni librarii ubi *petræ* occurrebat mentio, statim ad *Petrum* id pertraherent; tamen cum Rigaltio hic observare par erit, Augustinum exemplaris sui fidem secutum hic legisse: *Ædificavit Ecclesiam suam Christus super petram, non super arenam.* FELL.

Velut cancre. Vox recte se habet; quantumvis reclamant quidam grammatici. Lucretius, lib. v, dicit, *Canceris ut vertat metas ad solstitiales*; et neutrum esse, prout hic usurpatur, disertè affirmat Priscianus. FELLUS.

Præsumptores. Conferas *Suffrag.* Secundiani a Thabrets quod octogesimum est. ROUTH.

Febiles et tabidos. In Foxiensis, *febiles et habiles*, *perpetram*; Tabidos hæreticos dicit, quasi *tabescentes*

temperat error veritati, multo magis veritas non consentit errori. Et ideo nos Ecclesiæ assistimus, in qua præsidemus, ut baptismum ejus ipsi soli vindicantes, eos quos Ecclesiæ non Baptizavit baptizemus.

Alius Secundinus a Carpis dixit: Hæretici christiani sunt, an non? Si christiani sunt, cur in Ecclesia Dei non sunt? Si christiani non sunt, quomodo christianos faciunt? Aut quo pertinebit sermo Domini dicentis (*Matth. xii, 30*): *Qui non est mecum, adversus me est, et qui non mecum colligit spargit.* Unde constat super filios alienos et soboles antichristi Spiritum sanctum per manus impositionem tantummodo non posse descendere, cum manifestum sit hæreticos Baptisma non habere.

Victoricus a Thabraca dixit: Si licet hæreticis baptizare et remissam peccatorum dare, quid illos infamamus et hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Urbina dixit: Nemini dubium est, sanctissimi consacerdotes, non tantum posse humanam præsumptionem quantum Domini nostri Jesu Christi adorandam et venerabilem majestatem. Memores ergo periculi, hoc quoque non tantum observare debemus, verum etiam ab omnibus nobis confirmari oportet ut omnes hæretici qui ad sinum matris Ecclesiæ accurrunt baptizentur, ut mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta est, sanctificatione Lavacri purgata in melius reformetur.

Quietus a Baruch dixit: Qui fide vivimus, obsequi iis quæ instruendis nobis ante prædicta sunt credula observatione debemus. Nam scriptum est apud Salomonem (*Eccles. xxxiv, 25*): *Qui baptizatur a mortuo, quid proficit lavatio ejus?* Quod utique de his qui

A ab hæreticis tinguntur et de tingentibus loquitur. Si enim qui apud illos baptizantur per remissionem peccatorum vitam æternam consequuntur, cur ad Ecclesiam veniunt? Si vero a mortuo salutis nihil accipitur, ac propterea agnito errore pristino ad veritatem cum poenitentia revertuntur, uno vitali Baptismate, quod in Ecclesia catholica est, sanctificari debent.

Castus a Sicca dixit: Qui, contempta veritate, præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est et malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus est, cujus inspiratione Ecclesia ejus instruitur.

Euchratus a Thenis dixit: Fidem nostram et Baptismatis gratiam et legis ecclesiasticæ regulam Deus et Dominus noster Jesus Christus suo ore Apostolos docens perimplevit dicens: *Ite, et docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (*Matth. xxviii, 19*). Falsum ergo hæreticorum Baptisma et iniquum a nobis pellendum est et omni detestatione refutandum, de quorum ore virus, non vita, nec gratia cœlestis, sed blasphemia Trinitatis expiuntur. Et ideo venientes ad Ecclesiam hæreticos integro et catholico Baptismate baptizari debere manifestum est, ut a blasphemia suæ præsumptionis purificati possint Spiritus sancti gratia reformari.

Libosus a Vaga dixit: In Evangelio Dominus, (*Joan. xiv, 6*) *Ego sum*, inquit, *veritas.* Non dixit: *Ego sum consuetudo.* Itaque, veritate manifestata, cedat consuetudo veritati, ut etsi in præteritum quis in Ecclesia hæreticos non baptizabat nunc baptizare incipiat.

Lucius a Thebeste dixit: Hæreticos blasphemos

VARIORUM NOTÆ.

mœrore et squalore poenitentiae. RIGALT.—Dubium an intelligat Cassius ex poenitentia squalidos et lacrymis diffluentes; an malis moribus corruptos et deploratos. Infra dicitur: *Mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta est*: quod ad posteriorem sensum inclinat. FELLUS.

Ecclesiæ assistimus. Græca Interp. συναστάνθα τῇ ἐκκλησίᾳ. ROUTH.

Quomodo Christianos faciunt. Ista desunt in quinque antiquis codicibus et apud Augustinum, et pro iis legitur simpliciter *fiant*, ut scribendum videtur, *si Christiani non sunt, fiant*, quomodo post hæc edita scriptum vidimus in codice sancti Arnulphi. Fiant enim, non nascuntur Christiani, uti observatum est supra pag. 373, BALUZIUS.—Apud Augustinum quidem et, auctore Felto, M. Ebor. et Bodl. 2 Zonaramque γινώσκων qui habet, legitur *fiant*, ipsum illud, quod nobis vir doctus commendat. Sed mihi tamen ampliandum videtur. ROUTH.

Confirmari oportet. Sic emendate edidit Baluzius forte se ex scriptis suis: dum alii aut omittunt verbum *oportet*, *confirmari* tamen vel *confirmare* legentes, aut verbum *debemus* post *confirmare*, non post *observare*, præstant. ROUTH.

Quietus a Baruch. In Veronensi Confessor Quietus a Baruch. RIGALT.—De titulis istis Baluzius supra sub initium notarum. ROUTH.

Baptizatur a mortuo. Sequitur istud, et iterum tangit mortuum, in edd. Erasmi atque Felli. In harum editionum posteriore testis lectionis citatur Augustinus, quæ tamen in Augustini sicut Cypriani Benedictinis editionibus, merito rejecta est. Neque addit verba

Cyprianus in *Epistola ad Quintum*; immo ita vel ineptius adduceretur Siracidæ istud, si id fieri possit, quam ante. Additamentum tamen exstat in *Edit. Harduina Conciliorum.*

Blasphemia Trinitatis. Observet lector, hic et alibi, Trinitatis vocem Personarum divinas designare. Sic Tert. adv. Prax., c. 3: *Numerum et dispositionem Trinitatis, divisionem præsumunt Unitatis; quando Unitas ex semetipsa derivans Trinitatem, non destruat ab illa, sed administretur. Itaque duos et tres jam jactitant a nobis prædicari, se vero unius Dei cultores præsumunt: quasi non et Unitas irrationaliter collecta, hæresin faciat; et Trinitas rationaliter expensa, veritatem constituat.* FEL. Cum Theophilus episcopus Antiochenus jam ante Tertullianum Τριάδος vocem de tribus Personis Divinis in lib. II *Adv. Autolycum*, c. 25, adhibisset, Trinitatem postea dixerunt Latine loquentes Tertullianus, Cyprianusque, qui hæc voce usus est non uno loco, et homo ejusdem ætatis hic ipse Euchratus. ROUTH.

A blasphemia. Ut ita scriberem me compulsi auctoritas quindecim veterum exemplarium. Antea legebatur a *blasphemie suæ præsumptione.* Quæ sane lectio habetur in quibusdam codicibus antiquis. BALUZIUS.—Augustinus quoque inbet, a *blasphemia suæ præsumptionis.* ROUTH.

Libosus a Vaga. In Veronensi Confess. et Mart. in novis areis positus Libosus a Vaga. RIGALT.

Lucius a Thebeste. In Ver. Confess. et Mart. in Fausti positus Leucius a Thebeste. RIGALT.

atque iniquos verbis variis decerpentes sancta et adorabilia Scripturarum verba execrandos censeo, et ideo exorcizandos et baptizandos esse.

Eugenius ab Ammedera dixit : Et ego hoc idem censeo, hæreticos baptizandos esse.

Item alius Felix ab Amaccora dixit : Et ego ipse secutus divinarum Scripturarum auctoritatem baptizandos hæreticos esse censeo, sed et eos qui apud schismaticos baptizatos se esse contendunt. Si enim secundum cautum Christi privatus fons noster est, intelligant cuncti Ecclesie nostræ adversarii quia alienus esse non potest nec duobus populis salutarem aquam tribuere potest ille qui unius gregis pastor est. Et ideo manifestum est nec hæreticos nec schismaticos aliquid cœleste posse suscipere, qui a peccatoribus hominibus et ab Ecclesia extraneis audeant accipere. Quando danti locus non est, utique nec accipienti prodest.

Item alius Januarius Muzalensis dixit : Miror quod cum omnes confiteantur unum esse baptisma, non omnes intelligant ejusdem baptismatis unitatem. Ecclesia enim et hæresis duæ et diversæ res sunt. Si hæretici habent baptisma, nos non habemus. Si autem nos habemus, hæretici habere non possunt. Dubium autem non est Ecclesiam solam baptismum Christi possidere, quæ sola possideat et gratiam Christi et veritatem.

Adelphius a Thasvalte dixit : Sine causa quidam falso et invidioso verbo impugnant veritatem ut rebaptizare nos dicant, quando Ecclesia hæreticos non rebaptizat, sed baptizat.

Demetrius a Leptiminus dixit : Unum baptisma nos custodimus, quia Ecclesie catholice soli rem suam vindicamus. Qui autem dicunt quia hæretici vere et legitime baptizant, ipsi sunt qui non unum sed multa baptismata faciunt. Nam cum hæreses multæ sint,

VARIORUM NOTÆ.

Ab Amaccora. Nescio quomodo accidit, ut ita scriberem (*ab Amaccora*) ut patet ex iis quæ a me annotata sunt in notis ad collationem Carthaginensem inter Catholicos et Donatistas, pag. 236. Cum autem propterea editionem meam istius collationis consulere, forte evenit ut inciderem in paginam 122, ubi monui virum summe doctum et mihi numquam sine laude nominandum Jacobum Sirmondum erravisse cum scripsit illam factam esse altero anno post consulatum Varani, eo in primis argumento quod ex Augustino colligatur; eractum esse jejunium Pentecostes, paulo ante collationem. Cum hæc mea observatio certa sit et nihil ad eam destruendam afferri possit, miror R. P. Joannem Harduinum virum multæ lectionis et eruditionis, insinuare voluisse in tomo primo editionis suæ Conciliorum, pag. 1048, standum esse opinioni Sirmondi. Quod idem iste annotat, ne quis deinceps in hoc fallatur. Utinam Harduinus voluisset sequi editionem meam gestorum, quæ certe, absit verbo invidia, multo melior est ea quam ille dedit. BALUZ.

Et ego ipse secutus. Addidit Baluzius pronomen *ego*, forsitan ex scriptis suis, et mox infra edidit, quia alienus esse non potest, ubi Rigaltius alienis pro alienus habet; cæteri autem, quia alieni sunt, nobiscum esse non possunt. ROUTH.

Privatus fons noster est. Notanda est, ait Anglicus interpretes, vetustissima accommodatio libri Canticorum

A pro earum numero et baptismata computabuntur.

Vincentius a Thibari dixit : Hæreticos scimus esse peiores quam ethnicos. Si ergo conversi ad Dominum venire voluerint, habemus utique regulam veritatis, quam Dominus præcepto divino mandavit Apostolis dicens (*Matth. x, 8.*) : *Ite, in nomine meo manum impone, dæmonia expellite.* Et alio loco (*Matth. xxviii, 19.*) : *Ite, et docete gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Ergo primo per manus impositionem in exorcismo, secundo per baptismi regenerationem, tunc possunt ad Christi pollicitationem venire. Alias autem fieri censeo non debere.

Marcus a Mactari dixit : Mirandum non est si hæretici hostes atque impugnatores veritatis rem sibi vindicant potestatis et dignationis alienæ. Sed illud mirandum est quod quidam nostri prævaricatores veritatis hæreticis suffragantur et christianis adversantur. Propterea decernimus hæreticos baptizandos esse.

Sattius a Sicilibba dixit : Si hæreticis in baptismo sua peccata donantur, sine causa ad Ecclesiam veniunt. Nam cum in die iudicii peccata sint quæ puniuntur, nihil est quod timere possint hæretici de iudicio Christi, si sunt remissionem peccatorum consecuti.

Victor a Gor dixit : Cum peccata non nisi in Ecclesie baptismo remittantur, qui hæreticum ad communicationem sine baptismo admittit, utrumque contra rationem facit, nec hæreticos purgat, et christianos inquinat.

C Aurelius ab Utica dixit : Cum dicat (*1 Tim. v, 22.*) Apostolus non communicandum peccatis alienis, quid aliud quam peccatis alienis, communicat qui hæreticis sine Ecclesie baptismo communicat? Et ideo censeo baptizandos esse hæreticos, ut accipiant remissionem peccatorum, et sic illis communicetur.

ad Christum et Ecclesiam. ROUTH.

Leptiminus. Λεπτις μὲν πρὸς Ptolem. Urbs Bysacenæ, cum Leptis Magna ad Tripolitanam pertineat. A Carthagine secundum Antoninum 106. M. P. distat. De hæc mentio habetur in collat. Carthagin. et Notit. Afric. FELL.

Non unum. Non duo Augustinus habet. ROUTH.

Peiores quam ethnicos. Confer *Suffrag.* Saturaini a Thucca, seu LI. ad pag. 102. ROUTH.

Sattius. In Corbeiensi, ab hoc episcopo omnes fere nominibus suis præmittunt, IN FACE : qua formula significare videntur, nolle se sententia sua quemquam a communione, et si diversum senserit, amovere. Quæ lex dicta per Cyprianum fuerat in præfatione Synodi. RIGALT.

Et Christianos inquinat. Augustinus respondens ait : *Illud sane quod in ultimo posuit dicens : « Utrumque contra, rationem, etc. » respuit primitus ac maxime Cyprianus ipse cum sibi consentientibus collegis suis. Neque enim inquinari se credidit, quando talibus propter vinculum pacis communicandum esse decrevit dicens : « Neminem judicantes, aut a jure communionis aliquem si diversum senserit, amovescentes. »* Vid. supra ipsum initium Concilii. ROUTH.

Utica. Urbs Zeugitanæ, civium Romanorum ; morte Catonis nobilis, ut ait Plinius. Ἰτάκη Polybio et Ptolem. Nunc *Byzerta* appellata. FELL.

Jambus a Germanicana dixit: Qui hæreticorum A
baptisma probant, nostrum improbant, ut extra Ec-
clesiam, non dicam lotos, sed sordidatos, negent in
Ecclesia baptizari oportere.

Lucianus a Rucuma dixit: Scriptum est (*Gen. i. 4*):
*Et vidit Deus lucem quia bona est, et divisit inter lucem
et tenebras.* Si potest luci et tenebris convenire, po-
test et nobis et hæreticis aliquid esse commune. Prop-
terea censeo hæreticos baptizandos esse.

Pelagianus a Luperciana dixit: Scriptum est
(*III Reg. xviii, 21*): *Aut enim Dominus Deus est, aut
Baal Deus est.* Ita et nunc, aut Ecclesia Ecclesia est,
aut Hæresis Ecclesia est. Porro si Hæresis Ecclesia
non est, quomodo esse apud hæreticos baptisma Ec-
clesiæ potest?

Jader a Midila dixit: Scimus non esse nisi unum B
baptisma in Ecclesia catholica. Et ideo non debemus
admittere hæreticum nisi baptizatus apud nos fuerit,
ne se putet extra Ecclesiam catholicam baptizatum
esse.

Item alius Felix a Marazana dixit: Una fides, unum
baptisma, sed Ecclesiæ catholicæ, cui soli licet bap-
tizare.

Paulus ab Obba dixit: Me non movet si aliquis Ec-
clesiæ fidem et veritatem non vindicat, quando
Apostolus dicat (*Rom. iii, 3*): *Quid enim si exciderunt
a fide quidam illorum? Numquid infidelitas eorum fi-
dem Dei evacuavit? Absit. Est enim Deus verax, omnis
autem homo mendax.* Si autem Deus verax est, quo-
modo esse apud hæreticos baptismi veritas potest,
apud quos Deus non est?

Pomponius a Dionysiana dixit: Manifestum est hæ-
reticos non posse baptizare et remissionem pecca-

torum dare, qui potestatem non habent ut aut solvere
aut ligare aliquid in terris possint.

Venantius a Timisa dixit: Si maritus perægre præ-
fiscens amico suo commendasset uxorem suam cus-
todiendam, commendatam sibi ille quanta posset di-
ligentia conservaret, ne ab aliquo castitas ejus et
sanctitas adulteraretur. Christus Dominus et Deus
noster ad Patrem profiscens sponsam suam nobis
commendavit. Utrumque eam incorruptam et inviola-
tam custodiemus, an integritatem ejus et castitatem
mæchis et corruptoribus prodemus? Qui enim bap-
tisma Ecclesiæ commune cum hæreticis facit, spon-
sam Christi adulteris prodit.

Athanasius ab Ausvaga dixit: Nos unum baptisma
accepimus, et ipsum tenemus et exercemus. Qui au-
tem dicit quia et hæreticis licet baptizare, ipse duo
baptismata facit.

Saturninus a Victoriana dixit: Si licet hæreticis
baptizare, excusati sunt et defensi illicita (*for. licita
Marshal.*) facientes. Nec video quare eos aut Christus
adversarios suos aut Apostolus antichristes appella-
verit.

Saturninus a Thucca dixit: Gentiles quamvis idola
colant, tamen summum Deum patrem creatorem
cognoscunt et confitentur. In hunc Marcion blasphem-
mat, et quidam non erubescunt Marcionis baptismum
probare. Quomodo tales sacerdotes sacerdotium Dei
aut servant aut vindicant qui hostes Dei non bap-
tizant, et sic illis communicant?

Marcellus a Zama dixit: Cum peccata non nisi Ec-
clesiæ baptismo remittantur, qui hæreticam non bap-
tizat, peccatori communicat.

Irenæus ab Ululis dixit: Si ideo Ecclesia hæreti-

VARIORUM NOTÆ.

Jambus. In Foxiensi neque hic neque in aliis epis-
coporum nominibus non leguntur appellationes con-
fessorum neque martyrum. RIGALT. — Referas
te ad Baluzii notam initio hujus Concilii positam.
Porro editio *Oxonienis* titulos conservavit, quos qui-
dem ad singula nomina in his notis indicaturus sum.

ROUTH.

Germanicana. Nova nimirum, ut ab Abbritana dis-
tingueretur. Urbis hujus episcopus tempore collat.
Carthaginensis erat Innocentius. Ad Byzacenam per-
tinet, a Germanicarum cohortium veteranis habitata. D
De hac, ut et aliis plerisque, illud obtinet quod Plin-
ius lib. iv, c. 4, refert, quod non civitates tantum,
sed etiam nationes jure dici possunt. FELLUS.

Ut... negent. Nova loquendi ratio, cujus tamen
sensus apertus.

Aut enim Dominus Deus est. Aut enim Dominus tuus
Deus est. Ita vulgo editum. Sed Augustin. habet, *Aut
Dominus Deus est.* Fortasse ex antecedente voce istud
tuus vitiose ortum est. Cumque in Erasmi edit. locum
se ita habentem viderim, *Aut enim Deus (sic) Deus est*
vocalam tuam defendam putavi. ROUTH.

Jader. Editionem Erasimianam, in qua primum
omnium Acta hujus synodi comparuerant, cæteræ ex-
cepta illa Baluzii imitata: titulo *Confessoris et Marty-
ris* hunc episcopum auxerunt. Sed neque huic, neque
cuiquam patrum subsequentium, hujusmodi titulos
contulit aut Augustinus, aut libri quos nominat initio
hujus Concilii Baluzius. ROUTH.

Paulus. Vox *Confessor* nomini huic, et duobus, que

proxime sequuntur, præmissa est in editionibus ante
Baluzium. ROUTH.

Ab Obba. Bobba. Urbs Mauritanicæ. Obba dicta in
Not. Afric. et collat. Carthag., sed codices plurimi
habent Bobba, qui nomenclaturæ favet Plinius, qui
in Mauritania a *Liza 40 M. P. in Mediterraneo Au-
gusti coloniam Bobbam* collocat. FELL.

Et ipsum tenemus et exercemus. Antea legebatur *te-
nemus et exercemus.* Sed *tenemus* et non exstat in co-
dice Seguieriano neque in aliis veteribus. Anonymus
in libro de Rebaptismate, p. 354, *baptismate quod in-
terim exercebat.* BALUZIIUS. — Cum Baluzius sine idonea,
opinor, causa, hoc eliminasset, revocandum esse cen-
sui, quod in editis et in Augustini quoque nonnullis
editionibus retentum esset. ROUTH.

Saturninus. Præmissum est in libris, quos ante
dixi, *Ath Confessor.* ROUTH.

Illicita facientes. Mihi quidem probata est cl.
Marshalli conjectura, reponentis *licita* facientes.
ROUTH.

Gentiles... summam Deum, etc. Hoc certe probat ip-
sius animæ quamvis non christianæ testimonio Ter-
tullianus lib. de Testimon. Animi. RIGALT. — *Summam
Deum.* Jovem nimirum, qui pater hominum et deorum
audit. FELL.

Zama. Urbs Numidicæ. *Azama* Ptolem. A Strabone,
Plinio, aliisque memorata. Hic loci Hannibal a Scip-
ione magna strage victus. FELL.

Irenæus. Is in libris quos memoravi, *confessor* au-
dit. ROUTH.

cum non baptizet quod dicatur jam baptizatus esse. A Hæresis major est.

Donatus a Cibaliana dixit: Ego unam Ecclesiam et unum baptisma ejus novi. Si est qui dicat esse apud hæreticos baptismi gratiam, ante est ut ostendat et probet esse illic Ecclesiam.

Zosimus a Tharassa dixit: Revelatione facta veritatis, cedat error veritati; quia et Petrus qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem prædicanti (Gal. iii).

Julianus a Telepto dixit: Scriptum est (Joan. iii, 29): *Nemo potest aliquid accipere, nisi datum fuerit illi de celo.* Si Hæresis de celo est, potest et baptisma dare.

Faustus a Timida regina dixit: Non sibi blandiantur qui hæreticis patrocinantur. Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismati intercedit, illos christianos B et nos hæreticos facit.

Gepianus a Furnis dixit: Quidam de collegis hæreticos præponere sibi possunt, nobis non possunt. Et ideo quod semel decrevimus tenemus, ut ab hæreticis venientes baptizemus.

Rogatianus a Nove dixit: Ecclesiam Christus instituit, Hæresim diabolus. Quomodo potest habere baptismum Christi synagoga Satanae?

Therapius a Bulla dixit: Qui hæreticis Ecclesie baptismum concedit et prædit, quid aliud quam Judas apostasæ Christi existit?

Item alius Lucius a Membrata dixit: Scriptum est: *Deus peccatorem non audit* (Joan., ix, 31). Hæreticus, qui peccator est, quomodo audiri in baptismo potest,?

Item alius Felix a Buzacensis dixit: In hæreticis sine Ecclesie baptismi admittendis nemo consuetudinem rationi et veritati præponat, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit.

Alius Saturninus ab Avitinis dixit: Si potest antichristus dare alicui gratiam Christi, possunt et hæretici baptizare, qui appellati sunt antichristi.

Quintus ab Aggya dixit: Ille potest dare aliquid qui aliquid habuerit, Hæretici autem quid possunt dare, quos constat nihil habere?

Alius Julianus a Marcelliana dixit: Si potest homo duobus dominis servire, Deo et mammonæ, potest et baptismum duobus servire, christiano et hæretico (Matth. vi 24).

Tenax ab Horreis Cæliæ dixit: Baptisma unum est, sed Ecclesie. Ubi Ecclesia non est, baptismum illic esse non potest.

Alius Victor ab Assuras dixit: Scriptum est quia Deus unus est, et Christus unus, et Ecclesia una, et baptismum unum (Ephes. iv, 5, 6): quomodo ergo illic baptizari aliquis potest ubi Deus et Christus et Ecclesia non est?

Donatus a Capse dixit: Et ego semper hoc sensi, ut hæretici, qui nihil foris consequi possunt, quando ad Ecclesiam convertuntur baptizentur.

Verulus a Ruslocade dixit: Homo hæreticus dare non potest quod non habet; multo magis schismaticus, qui quod habuit amisit.

Pudentianus a Cuculi dixit: Novitas episcopatus effecit, fratres dilectissimi, ut sustinerem quid majores iudicarent. Nam hæreses nihil habere nec posse manifestum est. Atque ita si qui ex eis venerint baptizari acquisitum statutum est.

Petrus ab Hippone Diarrhythorum dixit: Cum baptismum unum sit in catholica Ecclesia, manifestum est non posse extra Ecclesiam baptizari. Et ideo in Hæresi tinctos sive in schismate venientes ad Ecclesiam censeo baptizari oportere.

Item alius Lucius ab Ausafa dixit: Secundum mo-

VARIORUM NOTÆ.

Hæresis major est. Hoc est, major quam Ecclesia. Augustinus: *Respondetur. Hoc modo dici potest, si ideo eorum Ecclesia non baptizat, quod dicatur jam baptizatus esse, avaritia major est. Hoc autem falsum est: ita ergo et illud.* Lib. vii contra Donatist., ubi supra. An vero alio argumento satisfaciat, hoc responsum, viderit vir sanctus. ROUTH.

Faustus. Is quoque confessor appellatur in edita ante Benedictinam secutus Erasmus qui primus hæc Acta edidit. ROUTH.

Therapius. Hic et pater alter post eum confessores in iisdem edd. vocantur. ROUTH.

Buzacensis. Repomendum erodiderim *Byzacensis.* Byzaciam enim *Byzaciam* appellat Ptolemæus; ejus regionis fertilitatem miris modis effert Plinius non uno in loco. De hujus urbis episcopo mentio habetur in collat. Carthag. FELLUS. — In provincia est sita, quæ Byzacena dicta est. ROUTH.

Ab Aggya. Videtur esse Aggya, de qua habetur mentio in collat. Carthag. FELLUS. — Ms. noster Abachia, unde incertum an a Bachia, an ab Achia, legendum sit. HARDUINUS.

Alius Victor. Confessoris titulo ornatus, ubi supra. Cæterum notat Harduinus, hanc esse Tenacis, qui præcessit sententiam in m. societatis suæ, illamque vicissim esse hujus Victoris. ROUTH.

Ecclesia non est. Ut in superiori suffragio. Quapropter voculam una post Ecclesia, quam nescit Augustinus, hinc ojiologiam censui. ROUTH.

Verulus. Martyr de schismaticis Verulus (sic Fell aliorumque edd.). Eo, ut videtur, loquendi genere positum, quo dicitur Ep. xlii, *Repositus de extorribus; Verulus sch. martyrio nobilis, licet olim schismaticus, supra annotatum elogio hæc omnia in plerisque exemplaribus omitti.* FELLUS. — At potest fieri ut verba de schismaticis non nisi suffragii index marginalis fuerit. ROUTH.

Multo magis schismaticus, etc. Ita respondet Augustinus: *Jam ostendimus eos habere, quia non amittunt cum recedunt; non enim recipiunt cum redeunt.* Probatio est ex ipsorum Africanorum praxi, dum non rebaptizabant redeuntes ab hæresi, qui in Ecclesia fuissent prius baptizati. ROUTH.

Ut sustinerem. Expectarem. Pariter Victor ab Octavo infra dicit: *Expectabam præcessorum concilium.* FELLUS. — An Pudentiani verba *novitas episcopatus* lucem afferant illis S. Ignatii in *Epist. ad Magnesium, τῆς παρνομένης νεωτερίας τῆς* aliis disquirendum relinquo. ROUTH.

Petrus. Martyris titulo, ornatus in libris editis quos dixi. ROUTH.

Hippone Diarrhythorum. (Hippo Diarrhito Fell. et alii.) Plinius lib v, cap. 4, ab oppido quod Hippomen dilatatum vocant, Diarrhythum a Græcis dictum propter aquarum irrigua, situm fuisse, in littore Africano docent Plinius et Mela. Vide notas nostras ad collationem Carthaginensem, pag 22. BALUZ.

tum animi mei et Spiritus sancti, cum sit unus Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, et unus Christus, et una spes, et unus spiritus, et una Ecclesia, unum debet esse et baptisma. Et ideo dico, si quid ab hæreticis motum aut factum fuerit, rescindi debere, et eos qui inde veniunt in Ecclesia baptizandos esse.

Item alius Felix a Gurgitibus dixit. Ego censeo ut secundum sanctarum Scripturarum præcepta baptizatus ab hæreticis illicite extra Ecclesiam, cum ad Ecclesiam confugere voluerit, gratiam baptismi ubi licite datur consequatur.

Pusillus a Lamasba dixit: Ego credo baptisma salutare non esse nisi Ecclesia catholica, Quidquid absque catholica fuerit simulatio est.

Salvianus a Gazafula dixit: Hæreticos nihil habere constat: et ideo ad nos veniunt ut possint accipere quod non habent.

Honoratus a Thucca dixit: Cum Christus veritas sit, magis veritatem quam consuetudinem sequi debemus, ut hæreticos, qui ideo ad nos veniant quia fors nihil accipere potuerunt, Ecclesiæ baptismo sanctificemus.

Victor ab Octavo dixit: Quod et ipsi scitis, non olim sum episcopus constitutus, et ideo expectabam præcessorum consilium. Hoc itaque existimo, ut quicumque ex Hæresi venerint sine dubio baptizentur.

Clarus a Mascula dixit: Manifesta est sententia Domini nostri Jesu Christi Apostolos suos mittentis et ipsis solis potestatem a Patre sibi datam permittentis, quibus nos successimus eadem potestate Ecclesiam

Domini gubernantes et credentium fidem baptizantes. Et ideo hæretici, qui nec potestatem foris nec Ecclesiam Christi habent, neminem baptizare baptismo ejus possunt.

Secundianus a Thambeis dixit. Non debemus hæreticos nostra præsumptione decipere ut in Ecclesia Domini nostri Jesu Christi non baptizati, ac per hoc remissionem peccatorum non consecuti, cum iudicii dies venerit nobis imputetur quod per nos non sint baptizati et indulgentiam divinæ gratiæ non sint consecuti. Propter quod, cum sit una Ecclesia et unum baptisma, quando ad nos convertuntur, simul cum Ecclesia et Ecclesiæ baptismum consequantur.

Item alius Aurelianus a Chullabi dixit: Joannes apostolus in epistola sua posuit dicens: *Si quis ad nos venit, et doctrinam Christi non habet, nolite eum admittere in domum vestram, et ave illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi ave communicat factis ejus malis* (II Joan. 1, 10, 11). Quomodo admitti tales temere in Domum Dei possunt qui in domum nostram privatam admitti prohibentur? Aut quomodo cum eis sine Ecclesiæ baptismo communicare possumus quibus si ave tantum dixerimus, factis eorum malis communicamus?

Litteus a Gemellis dixit: *Cæcus si cæcum ducat, ambo in foveam cadunt* (Matth. xv, 14). Cum ergo hæreticos constet non posse illuminare quemquam, utpote cæcos, baptisma eorum non valet.

Natalis ab Oea dixit: Tam ego præsens quam

VARIORUM NOTÆ.

Lamasba. Fellus quidem imprimendum curavit *Lambesa*, et ad suffragium vi occurrit Januarius a Lambase, ubi notavit vir cl. Ptolemæum habere urbem *Λαμψαῖσα*, sive *Λαμβάισα*. Sin vero *Lambase* hic quoque reciperetur, tum vero aut duplex unius civitatis, præter morem, episcopus efficeretur, aut urbs cognominis fuisse statuenda foret. Quod quidem haud raro fit. Ita cum in suffragio *LII*, urbs *Thucca* vel *Tucca* nominata esset, hæc scripsit ad suffragium ab hoc tertium *Fellus*; *Tucca* urbs Mauritanicæ Sitif. De qua Plinius lib. v, cap. 2, et notitia Africæ, alia a *Tucca Terebenthina*, et tertia Numidiæ. Attamen fortasse *Lamasuensis* Pusillus episcopus fuit, nam in *Notitia* 112, et in *Collat. Carthag.* momente Dupinio in *Geographia Africæ sacra*, episcopatus iste provinciæ Numidiæ memoratur. *ROUTH.*

Salvianus. Martyr appellatur, ubi supra. *ROUTH.*

Clarus. Confessor Clarus et Martyr Secundianus audiunt in iisdem edd. Singularis interea in hoc suffragio locutio est, *credentium fidem baptizantes.* *ROUTH.*

Non sint consecuti. Hæc una est ex lectionibus, quas tactus induxit Baluzius. Certe nesciunt non sint, quotquot vidi Cypriani editiones Augustinæ. *ROUTH.*

Johannes apostolus in Epistola sua. Ante Africanum hunc episcopum Aurelium a Chullabi extiterunt, qui secundum hanc Joannis epistolam adduxerunt, Irenæus lib. 1, cap. 16, al. 13, Origenesque item, hic autem dubitantius, in *Comment.* suo in *S. Joan. Evan.* pag. 83 ed. Huettii; tum vero eandem receperunt epistolam Auctor *Fragmenti de canone S. Scripturæ*, Clemensque Alex. ut ad idem *Fragmentum* ostendo. Sed contrarium fecisse Cyprianum, etsi collegæ ejus Aurelii testimonio multum in hac retribuit cl. Lardnerus, neque illud immerito, in

Op. De Fide Hist. Evang., p. II, vol. IV, lib. 1, c. 44, § 7, 5; inde fortasse suspiceris, quod hunc ipsum versiculum non attulit vir sanctus vel in lib. III *Testimoniorum ad Quirinum*, c. 78, ubi ostendere vult ex S. Scriptura, cum hæreticis non esse loquendum, vel in aliis locis quamplurimis, ubi id facturum illum jure speraremus, si quidem epistolam recepisset. Porro, postquam hæc annotaveram, vidi hoc momentem Anglicum interpretem cl. Marshallum, Joannis primam Epistolam sine ulla numeri distinctione ubique laudari a Cypriano, tanquam si secundam istam ignoraverit. At vero similiter excitat idem ille Cyprianus S. Pauli *Epistolam ad Thesalonicensis posteriorem* in Epist. sua LV, al. LIX; immo sic quoque in hoc ipso suffragio Joannis secunda Epistola ab Aurelio affertur. Errat quoque interpres idem, dum ait, Tertullianum in *Præscript. Hæret.* bis testimonium dedisse secundæ Joannis, quum id ne semel quidem ab eo factum sit neque in capp. 12 et 33, quæ ab eodem Marshallo signantur; neque etiam alibi, ni fallor. *ROUTH.*

Gemellis. Urbs Numidiæ Antonin. Colonia Romana sub Hadriano Imp. deducta, ut Ligorius ex ejus nummo docet: *ÆLIA HADRIANA GEMILLINA.* De hoc Litteo videtur mentio habita Epist. Cyp. LXXVI. *FELLUS.* — *Confessoris* titulus huic episcopo adjectus est in Cypriani a quas dixi, editionibus. *ROUTH.*

Illuminare. Notat vir doctiss. Anglicus interpres, *ἐπιμαρτυρῶς* hoc dici, quia baptismus *φωτιστικός* *illuminatio* sæpe appelletur. *ROUTH.*

Ab Oea. In provincia Tripolitana, uti diximus, sitam illam fuisse inter duas Syrtas docet Plinius, lib. v, cap. 4. Et tamen Ptolemæus Sabratam, Oeam et Leptim magnam, quæ certe sunt civitates provinciæ Tripolitanae, locat in parva Syrte, nimirum, ut opinor, quod viciniores sint minori quam majori. Nescio autem an non Virgilius, qui libro quinto

Pompeius Sabratensis, quam etiam Dioga Leptima-
gnensis, qui mihi mandaverunt, corpore quidem
absentes, spiritu præsentes, censemus quod et col-
legæ nostri, quod hæretici communicationem habere
nobiscum non possunt, nisi ecclesiastico Baptismo

A baptizati fuerint.

Julius a Neapoli dixit: Ab eo quod semel censuimus
non recedo, ut hæreticos venientes ad Ecclesiam
baptizemus.

Cyprianus a Carthagine dixit: Meam sententiam ple-

VARIORUM NOTÆ.

Æneidos post inhospitam Syrtim locat desertam siti
regionem, per desertam siti regionem intellexerit Tri-
politianos vicinos inhospitæ Syrti. Civitas *Oeensis* le-
gendum est apud Martianum Capellam, lib. vi, non
Oeensis. Ex Oea porro uxorem accepisse Apuleium do-
cet sanctus Augustinus in epistola ad Marcellinum; et
Apuleius ipse scribit se fuisse factum civem *Oeensem*.
Vid. *Cajacium* lib. viii *Observat.* cap. 27. *BALUZIIUS*.

Sabratensis. Urbs Tripolitana. *Sabrata* Plinio.
De hac mentio habetur in *Collat. Carthag. August.* B
lib. iii contra Crescon., c. 53, et *Vict. Vit.* Pom-
peius urbis hujus episcopus, ille ipse videtur ad
quam celebrem epistolam scripsit Cyprianus in
causa Baptismi hæreticorum, contra Stephanum.
Observari poterit, ab ultima antiquitate absentibus
episcopis jus suffragii non perisse, si modo alicui
collegarum vices suas obeundi potestatem fecerint.
Et quidem fortassis hinc non prorsus ablutit illud
quod dicitur (I *Cor.* v, 4), ut scilicet episcopi Achaïæ
congregati synodice, in Corinthium incestum ani-
madverterent per Ecclesiæ censuras; cum absentis
Apostoli spiritus. *FELLUS*.

Leptimagnensis Urbs Tripolitana, ex tribus ur-
bibus, Taphri, Abrotano, et Lepti magna conflata.
Hanc memorant Plinius, Solinus, Antoninus et
Ptolem. De Lepti minore superius actum. *FELLUS*.

Cyprianus Confessor et Martyr in edit. quas dixi
præfixum est. Idemque titulus adversario Cypriani
Stephano in veteribus Bedæ aliorumque martyrologi-
is attribuitur. *ROUTH*.

Meam sententiam. Quamquam dogmatis hujus in-
vidia in Cyprianum nostrum imprimis rejiciatur,
illud tamen non tantum 87 episcoporum Africae,
Numidiæ et Mauritaniae suffragiis fulum, sed longe
disitarum Ecclesiarum per Ægyptum, Asiam,
et Europam sparsarum, concessione erat firm-
atum. Canon Apost. 46 dicit: *Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύ-
τερον αἰρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα ἢ θυσίαν, καθαι-
ρεῖσθαι προστάσσομεν, τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῶ
πρὸς βέλιαρ. ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου.* Ita etiam
diu ante motam cum Stephano liem decreverant
synodi Iconensis, et etiam Synadensis patres, quem-
admodum discimus a Dionysio Alexandrino apud
Euseb. lib. vii, c. 7: *Μεμάθηκα καὶ τοῦτο ὅτι μὴ νῦν
οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον τοῦτο παρεσιγάγον, ἀλλὰ καὶ πρὸ
πολλῶ μετὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπους, ἐν ταῖς πολυαν-
θρωποτάταις ἐκκλησίαις, καὶ ταῖς συνόδοις τῶν ἀδελφῶν,
ἐν Ἰκονίῳ καὶ Συναδοῖς, καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦτο ἔδοξεν,
ὡν τὰς βουλὰς ἀνατρέπων, εἰς ἔργον καὶ φιλονεικίαν αὐτοῦς,
ἐμβαλεῖν οὐκ ὑπομένω. οὐ γὰρ μετακινήσεις, φησὶν, ὅρια
τοῦ πλησίου σου ἀθέτητο οἱ πατέρες σου.* De Iconiensi
synodo, eadem fere testatur Firmilianus. Totum nos
jam pridem in Iconio, qui Phrygiæ locus est, collecti
in unum convenientibus ex Galatia et Cilicia, et cæteris
proximis regionibus, confirmavimus. Addit porro: *Nos,
veritati et consuetudinem jungimus, et consuetudini
Romanorum, consuetudinem, sed veritatis opponimus:
ab initio hoc tenentes quod a Christo et Apostolis tra-
ditum est, nec meminimus hoc apud nos aliquando
cepisse, cum semper illic observatum sit, ut non
nisi unum Deum nossemus, et sanctum Baptismo
non nisi Ecclesiæ computarem.* Cyprianus Epist. ad
Jubaianum ait multos jam annos et longam transisse
ætatem ex quo sub Agrippino, bonæ memoriæ viro, con-
venientes in unum episcopi plurimi hoc stauerint. Et
epistola ad Quintum, non a decessore, sed Antecesso-
ribus sui, statutum affirmat. Insuper Tertullianus
lib. de Baptismo, c. 15: *Unus omnino Baptismus est*

*nobis tam ex Domini Evangelio, quam ex Apostoli lit-
teris: quoniam unus Dominus, et unum Baptisma, et
una Ecclesia in cælis. Sed circa hæreticos sane quid
custodiendum sit digne quis retractet? Ad nos enim
editum est: hæretici autem nullum habent consortium
nostræ disciplinæ, quos extraneos utique testatur ipsa
ademptio communicationis. Non debeo in illis cognos-
cere quod mihi est præceptum, quid non idem Deus est
nobis et illis; nec unus Christus, id est, idem. Ideoque
nec Baptismus unus, quia non idem; quem cum rite non
habeant, sine dubio non habent; nec capit numerari quod
non habetur. Ita nec possunt accipere, quia non habent.*
Pariter in lib. de Præscript. : *Nemo inde strui potest,
unde destruitur: nemo ab eo illuminatur, a quo conte-
nebratur.* Si ad concilii Nicæni tempora descendam-
us, apparebit, synodi istius Patres, contra quod
plurimi contendunt, litem hanc minime diremisse.
Dicit quidem Hieronymus, in Dialogo contra Lucife-
rianos, quod *Nicæna synodus omnes hæreticos suscep-
it, exceptis Pauli Samosatani di. cipulis.* Magis tamen
caute agit Augustin. qui, licet suam de Baptismo sen-
tentiam, plenario totius orbis concilio, remotis dubita-
tionibus, firmatam, ac plenarii concilii sincerum et eli-
quatam esse placitum, totiusque orbis catholici
consensum, porro jam in ipsa totius mundi unitate
discussum, consideratum, perfectum atque firmatum:
tamen, quod annotant Lovanienses, nusquam neque
nomen, neque locum concilii Augustinus expressit.
Credetne aliquis Nicænos patres statuisse ut a
quacumque hæresi ad Ecclesiam venientes, exceptis
Pauli Samosatani asseclis, sine iterato Baptismo ad-
mitterentur? Nimirum Marcionitas, Valentianos,
Ebionitas, Carpocratianos, Manicheos, et reliquam
lernam potiore loco habitos, præ Samosatani sequa-
cibus. Pace Balsamonis inducor ut credam, non
perinde esse si *Παυλιανιστῆται* aut *Παυλιανοὶ*, aut
Παυλιανιστῆται, dicantur; sed ultimam hanc vocem
prædictos Patres eligisse, ut omnes hæreticos, Pauli
in morem ab orthodoxa fide quocumque modo er-
rantes, comprehenderent. *Περὶ τῶν Παυλιανιστῶν
εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὅρος ἐπέ-
θεταί, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἑξάπαυτος.* Quibus
verbis diserte dicitur, qui sint per Ecclesiæ repeti-
tum Baptisma admittendi; sed ut alii sine Baptismo
admitterentur, altum est silentium. Zonaræ de concilio
nostro Carthaginensi hoc unum annotat, quod
ejus sententiæ ex parte sit derogatum; siquidem οὕτε
ἐπὶ αἰρετικοῖς ἐκράτησαν πάντων, οὕτε ἐπὶ τοῖς
σχισματικοῖς. Et in hujus assertionis probationem
affert, non concilium Nicænum, sed Constantinopo-
litani primum. Certe qui post concilium Nicænum
variis in locis scripserunt Patres, quique venerandi
istius concessus decreta, nec ignorasse censendi
sunt, nec contempsisse; placitum hoc minime eliqua-
tum, discussum, consideratum, perfectum atque firma-
tum credidere. Optatus Milevitanus, Parmeniano
Donatistæ, orthodoxos quasi omnium hæreticorum
Sacramenta ratificantes ridenti, respondens diserte,
ait apud ipsos non esse Sacramenta aquam illis esse
mendicem; et lib. iv et v docet generatim apud
hæreticos nulla esse Sacramenta. Unde Albaspinæus
hoc scholion apponit: *Ego ex hoc et aliis multis locis
conjicio, quod Optatus non existimat hæreticos posse
baptizare.* In hac ipsa sententia tuit Magnus Basilius,
qui can. 1, de hæreticis in genere dicit, *Τούτοις δὲ
ἄλλοι ὅτι ἀνευ βαπτισματος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται,*
et can. 20, Eucratius, Saccophoros, et Apolactitas
recensens, summam ait, *Ἡμεῖς μόνι τοι ἐνὶ λόγῳ ἀνα-*

C

D

nissime exprimit epistola quæ ad Jubaianum collegam A nostrum scripta est, hæreticos secundum Evangelii-
VARIORUM NOTÆ.

βαπτίζομεν τοὺς τοιούτους : et can. 47, Οὐ δεχόμεθα οὖν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἕαν μὴ βαπτισθῶσι εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Succeduntur istis Cyrillus Hierosolymitanus, qui in præfatione ait, Εἰς Κύριος, καὶ μία πίστις, καὶ ἓν βάπτισμα, μόνον γὰρ οἱ αἱρετικοὶ ἀναβαπτίζονται, ἐπειδὴ τὸ πρότερον οὐκ ἦν βάπτισμα. Athanas. Orat. 3 contra Arianos, de eorum Baptismo dicit : Πῶς οὐ παντελῶς κενὸν καὶ ἀλυσιτελὲς τὸ κατ' αὐτοὺς δεδομένον ἐστὶ, προσποιῶσιν μὲν ἔχον, τῇ δὲ ἀληθείᾳ μὴδὲν ἔχον πρὸς εὐσεβίαν βούηγμα; Et si prætaxatur eis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizare, respondit : Ὅσπερ δὲ ἄλλο ἐστὶ κτίσμα κατὰ τὸν Τίαν, οὕτως ἄλλο ὢν εἰς τῆς ἀληθείας τὸ κατ' αὐτῶν νομιζόμενον διδοσθαι, κἂν τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τὸ γεγραμμένον, ὀνομάζουσιν προσποιῶνται. Ait porro : Πολλοὶ γοῦν καὶ ἄλλαι αἱρέσεις λέγουσι τὰ ὀνόματα μόνον, μὴ φρονούσαι δὲ ὀρθῶς, ὡς εἴρηται, μὴδὲ τὴν πίστιν ὑγαίνουσαν ἔχουσαι, ἀλυσιτελὲς ἔχουσι καὶ κατ' αὐτῶν διδομένον ὕδωρ λειπόμενον εὐσεβείᾳ, ὥστε καὶ τὸν βαντιζόμενον κατ' ἄλλαν ῥηπαινεσθαι μάλλον ἐν αὐτέσει, ἢ λυτροῦσθαι. Et inter eos qui integram Baptismatis formulam servant, recenset Manicheos, Phrygas, ac Paulianistas. Adeo nondum invaluit concilii Arelatensis decretum, cui Augustinus se addixit : Si quis ab hæresi venerit, interrogent eum Symbolum; et si perviderint eum in Patre et Filio et Sp. sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, etc. Concilium quidem Constantinopolitanum canone 7, hac ex parte Arianis gratiani fecit, nec non Macedonianis, Sabatianis, Novatianis, Quartadecimanis et Apollinaristis; ut Chrismate solum adhibito in Ecclesiam admitterentur: sed ex adverso, ab iis decretum, quod Eunomianos, Montanistas, Sabellianos, καὶ τὰς ἄλλας πάσας αἱρέσεις, πάντας τοὺς ὑπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν καταχομένους, εἴτε τῇ τρίτῃ ἐξορκίζομεν μὲν οὐτούς, μετὰ τοῦ ἐμφυσῆν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτως καταχομένον αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀπορροσθῆν τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτούς βαπτίζομεν. Utrum ex paritatis ratione, qui non gravius errarunt Arianis, Macedonianis, reliquisque enumeratis hæreticis, canonis hujus virtute per Chrisma in Ecclesiam sint admittendi, non obstantibus verbis illis generatim perstringentibus τὰς ἄλλας πάσας αἱρέσεις, minime dixerim: certe Balsamon in locum, ereditur ὅτι πάντες οἱ βαπτίζομενοι εἰς μίαν κατάδοξιν, πᾶν βαπτίζονται. Quamquam non ita multo post, Gregorius M. trinam mersionem ex Hispania proscripsit, dicens lib. 1 Epist. 41: Ne dum quod faciebant, faciunt, nostrum se morem vicisse gloriantur. Quæ ejus sententia, a quarta Toletana synodo confirmata erat. Ubi decretum, *Simplam teneamus Baptismi mersionem*. Agnosco gravem et diuturnam de hæreticorum Baptismo controversiam, egregiis D. Augustini scriptis feliciter tandem aliquando discussam, et, ut ejus verbo utar, *eliquatam*; cujus invictis rationibus cessit, qua patet Christianus orbis: et unam fidem saltem de Baptismo habuit, quod et unicum agnovit semper, donec hoc nostro sæculo Anabaptistarum furor; non ecclesiarum modo, sed etiam gravissimo rerum publicarum damno recruduerunt. Promptum est dicere, Canone 8 concilii Nicæni decretum: Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν αὐτοὺς καθαρὸς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε χριστοθετούμενους αὐτοὺς, μὲνεν οὕτως ἐν τῇ κλήρῳ. Nimirum ut Novatiani non tantum pro Christianis, sed etiam, si ad clerum admissi, pro clericis habeantur, Novatiani quidem eo promptior venia, quia, ut ait Balsamon, *περὶ τὴν πίστιν μὴ σφαλόμενοι, ἀλλ' ὡς ἀσυμπαθεῖς κατακρινόμενοι*. Sed si perpendantur quæ canonibus sequentibus, scil. nono et decimo habentur, scil. quod graviorem criminum rei, aut etiam lapsi, si ad sacros ordines promoveri contingat,

τούτους ὁ κανὼν οὐ προσίεται, et γνωθόντες καθαροῦνται, suspicabitur hos tres canones, non de admissione in Ecclesiam quidquam statere; sed de gradu ecclesiastico suscepto, aut retinendo. aut amittendo præscribere; nimirum ut ordines, sive per surreptionem, sive alias collati hominibus olim Novatianorum partium, καθαροὶ πατρί, rari habeantur: criminum vero graviorum, aut apostasiam comperitis concessi, prorsus irriti æstimantur. Sed nihil statuo. Unum observare liceat, D. Augustinum qui in Baptismi negotio Cypriani auctoritate plurimum premebatur, causam suam adversus tam grave præjudicium, unicum fore præsidium petivisse, quod diceret, nihil ab Ecclesia eo usque definitum, et proinde Cypriani errorem qui decessorum placitis et decretis mordicus insistebat, extra noxam fuisse: præsertim cum hominem condemnaret qui alibi gentium agens, ubi canones isti non obtinuerant, ecclesiam suam moribus uteretur. FELL.—Post lecta egregia ista, addas ea utiliter, quæ Pearsonius de Afris eadem sententia perstantibus posuit in *Annal. Cyprian.* ad an 257, sæc. II et III. De hæreticorum autem Baptismo aliquot alia præterea supra, cum ad invidium *Concil. Carthag.* v, et hujus ipsius synodi, tum alibi, annotata sunt.

Cæterum cl. Marshallus, Cypriani interpres, qui de septimo hoc Cypriano concilio eruditam *Disertationem Cypriano* suo adjecit, inter alia multa hæc duo probare pluribus argumentis aggressus est. Primum ab eo hoc monitum est, quod et cl. Maræus in *Præfatione ad S. Cypriani Op.* ostendit p. xii et xvi, inter omnes utrumque de veritate Baptismi hæreticorum disputantes consensum fuisse, Baptismum illum nullum habere salutis effectum, donec confirmatus fuerit auctoritate Ecclesie: atque episcopi semper revertentes ad Ecclesiam. Deinde, Cyprianum et demum omnes judicavisse, disciplinam magis quam fidei rem controversam esse; atque ita Ecclesiam licite esse ex dispensandi jure suo Baptismo istiusmodi vel irritos vel firmatos habere: quamquam multum inter se discrepaverint veteres illi de eo quod ab Ecclesia fieri oporteret. Ad posteriori hoc quod attinet, an istæc quæstio ad disciplinam magis quam ad fidem pertinere olim censeretur, alii viri doctissimi recte dubitarunt; etsi non ita a se invicem violari fidem alterutra pars putaverit, ut hæreticos esse adversarios judicaret. Vide Inter alios Joannem Placetium V. D. in *Observat. Historico-Eccles.* p. 102—114. Desertim quidem ait Augustinus lib. v de *Baptismo*, cap. 25, *vicisse pacem Christi in cordibus eorum* (Stephani et Cypriani), *ut in tali deceptione nullum visum eos malum schismatis oriretur*. At interea Placettio inter esse Stephanum re ipsa excommunicasse dissentientes; quod quidem verisimile facit locus Firmiliani supra adductus ad pag. 152. Tempore tamen Xysti, successoris Stephani, quem *bonum et pacificum sacerdotem* Pontius Cypriani diaconus in Vita magistri sui appellat, et cujus martyrium ipse commemorat in epistola: LXXXII, al. LXXX, Cyprianus, lites istæ consopitæ fuisse videntur. Sed hæc haec tenus. Constat utique patrocinatum esse præulem Romanum veteri saltem Occidentalium consuetudini, non modo traditionis quam apostolicam esse credidit, conservandæ causa, sed etiam metu rebaptizandi seu frustra iterandi Baptismum, quem *οἱ ὁμόφρονες* Stephano unum esse aiebant secundum quas sacras Litteras, quod refert Cyprianus in *Epistola ad Quintum*, p. 126, aliique nonnulli loci ostendunt. At utinam Stephanus in re, ut cum Augustino loquar, a tota Ecclesia nondum decisa, similiter atque eadem de re agere secum statuit S. Dionysius Alexandrinus in epistola, quam supra ad, p. 173, affert Fellus, ad Philemonem Romanum scripta, magnas et frequentissimas Ecclesiam *εἰς ἔρημν καὶ φθάνειαν ἐβλάστη* non sustinisset. ROURN.
Epistola quæ ad Jubaianum. Græci pro epistola ad

cam et apostolicam contestationem adversarios Christi et antichristos appellatos, quando ad Ecclesiam venerint, unio Ecclesiae baptismo Baptizandos esse,

ut possint fieri de adversariis amici et de antichristis Christiani. *Exstat hoc concilium ad p. 329, edit. Benedictinae S. Cypriani.*

VARIORUM NOTÆ.

Judaionem, illam ad Januarium supposuere, et tamquam canonem concilii hujus, eam totam inserebant suis codicibus. Ita dicunt, synodum hanc *πασῶν τῶν συνόδων προγενεστέραν*, et celebratam *ἐπι Δακίου βασιλέως*, porro Novatum presbyterum Romanum, Novatianæ hæresi originem atque nomen dedisse. Ita errorem errori cumulant, inter alios, Balsamon et Zonaras; et solemne est Orientalibus fere universis, in rebus Occidentalium perpetuo hallucinari. **FELL.**—De nomine quidem hæresiarchæ Romani, nam Novatum presbyterum Carthaginensem Græci haud cogitabant, utrum fuerit *Novatus*, an potius *Novatianus*, dictum supra est ad S. Cornelii epistolam, p. 19. Cæterum epistola illa ad Januarium ad Concilium Carthaginense pertinet, quæ, cum nomine concilii scripta fuerit, a me supra allata est. **ROUTH.**

Adversarios Christi. Addidit particulam et al. ad-

versarios ex suis fortasse sumptam codicibus Baluzius, sed cæteras editiones, Augustinum, Græcamque Interpretationem, hic quidem magis sequendas esse duxi. **ROUTH.**

Christiani. *Zonara Scholium ad Græcam Concilii Interpretationem: Αὐταὶ μὲν οὖν αἱ γράμμαι τῶν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ συνελθόντων πατέρων τῷ μεγάλῳ Κυπριανῷ ἄλλ' οὔτε ἐπὶ τοῖς αἰρετικοῖς ἐκράτησαν πᾶσιν, οὔτε ἐπὶ τοῖς σχισματικοῖς. ἡ γὰρ δευτέρα οἰκουμένη ἡ σύνοδος, (Augustini plenarium illud, ut videtur, totius orbis concilium.) ὡς ἤδη εἶρηται, ὑπέειλε τινὰς τῶν αἰρετικῶν, καὶ ἄνευ βαπτίσματος διχῆσθαι τοὺς θεοπλάσσα, χρομένους μόνον τῷ θεῷ μύρω, καὶ ἀναθεματίζοντας τὴν οὐκ εἰς αἵρεσιν ἕκαστον, καὶ πᾶσας ἀπλῶς. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐξῆρθησαν αἱ γράμμαι αὐταί. ὡς μὴ ἀναγκαῖον, εἴα μὴδὲν ἐνεργῶσαι, ἀλλὰ κατὰ σύνοψιν ἐγράφησαν.*

BOLLANDISTARUM ANIMADVERSIONES

IN HÆC CONCILII CARTHAGINENSIS VERBA: *Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum constituit, etc.*

(Acta SS. ad diem XIV sept., t. IV, pag. 300, 313.)

Quæ S. Cyprianus de Episcopo Episcoporum ac tyrannici erroris ad obsequendum necessitatem usu memorat, hæc eadem absque ullo commoti animi vitio ac Pontificis Auctoritatis injuria dicta accipi possunt. Volebat scilicet S. Pontifex Primas, congregatos episcopos de sua quemque sententia libere dicenda admonere. Hunc in finem, quod ad libertatem illam maxime conducere rebatur, observavit sese omnes collegas esse; et licet ipse primum Africæ teneret, nec se tamen, nec quemquam aliorum qui aderant, episcopum episcoporum esse, aut eam potestatem sibi tyrannice arrogari, ut cæteros terrore suo ad sua sensa adigat. Quæ vero ibidem addit de cuiusque episcopi arbitrio, ac potestate, videlicet nullum ab alio judicari posse, nec illum pariter judicare, hæc ad eodem illos congregatos, et quidem sano sensu referenda sunt, aut ipsis S. Cypriani gestis manifeste repugnant. Certe S. Augustinus, num. 689, a nobis relatus, ea verba sic excepit: *Opinor utique in his questionibus, quæ nondum eliquissima perfectione discussæ sunt.* Verissimum autem erat, quæstionem illam de hereticorum Baptismo, quam nullum ad id usque tempus Concilium generale definiverat, quæque sola consuetudine nitebatur, verissimum. Inquam, est, hanc quæstionem ab ullo ex episcopis cum S. Cypriano congregatis sic decidi non potuisse, ut ob illius auctoritatem cæteri ab opinione sua cogenter recederent. Contra si quis Sancti dicta generaliter accipienda esse contendat, is igitur dicat, necesse est, quo jure, quæve injuria idem Sanctus Fortunatum Assuritanum in provincia proconsulari Episcopum in Epist. 64, et Basilidem ac Martialem, Hispaniarum Episcopos in Epist. 68, ob scelus idololatriæ recte exauctoratos, pronuntiauerit, et a sedibus suis arcendos curaverit? Quo idem jura Epistolam 67 ad Stephanum Romanum Pontificem dedit, ut Marcianum Arelatensem in Galliis Episcopum, sede sua deficiet, aliumque in eam sufficere juberet, si *habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium, tanquam judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare*, et si propterea expectandum sit *judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et præponendi eos in Ecclesiæ suæ gubernatione, et de actu eorum judicandi?* Negari igitur non potest, objecta S. Cypriani verba sano sensu restringenda esse, aut dicendum, eum ex contentione ardore aliquid humani hic passum esse.

Adversus eundem Romani Pontificis primum nihil pa-

riter probat causa Fortunati, de quo S. Cyprianus in epistola 53 queritur, quod per Felicissimum, aliosque schismaticos socios, Romam ad S. Cornelium navigasset, ut mendaciis ac calumniis suis communionem ab eo extorqueret; postulatusque, ut, si quid ad latam in eos sententiam reponere vellet, ad suum tribunal se sisset. Advertendum enim est, Fortunatum illum e quinque Presbyteris Carthaginensibus schismaticis unum fuisse, quem ob excitatum cum Felicissimo schisma jam ante de ecclesia profugum et ab Africanis episcopis damnatum, ac deinde ab hereticis schismaticisque pseudo-episcopum in Africa ordinatum fuisse, supra docuimus; adeoque hic pro episcopo haberi non poterat. Testatur autem S. Augustinus in epistola 43, alias 162, suo etiam tempore Presbyteris, cæterisque inferioris ordinis clericis permixtum non fuisse ad apostolicam Sedem appellare; quod tamen episcopis licuisse, tum ibi, tum alibi affirmat. Convenerat itaque inter Africanos antistites, ut clerici episcopis inferiores in sua quæque provincia judicarentur, Idque haud dubie assentiente romano Pontifice, ne appellationes ad Sedem Apostolicam nimium frequentes essent, et injustis erminationibus occasionem darent. Ut vero hæc prohibitio tempore S. Augustini non obstabat, quo minus hic tum alibi sæpius, tum loco citato, *romanae Ecclesiæ, in qua semper, ut ibidem loquitur, apostolicæ cathedræ viguit primum, potestatem* in cæteros Episcopos primumque agnosceret; ita nec ex simili S. Cypriani facto contra eundem primum potest concludi. Falsum autem est, quod Fellus heterodoxus in Anglia episcopus (et post eum Cl. Boysen) sanctissimo præsul impudenter alligat: scilicet, *beato martyre illo judice, pro desperatis et perditis habendos esse, quibus minor videtur auctoritas episcoporum in Africa, quam vel Cornelii ipsius, in Petri cathedra Romæ sedentis.* Etenim, si quis totum locum, attente consideret, fatebitur, Episcoporum in Africa auctoritatem non S. Cornelio, sed paucis desperatis et perditis, Fortunati scilicet ac Felicissimi asseclis, a S. Cypriano oppositi. Subdit enim: *Jam causa eorum cognita est, jam de eis dicta sententia est, nec censura congruit sacerdotum mobilis atque inconstantis animi levitate reprehendi. Si eorum, qui de illis priore anno judicaverunt, numerus eum presbyteris et diaconibus compuletur, plures tunc offeruntur iudicio, et cognitioni, quam sint idem isti, qui cum Fortunato nunc videntur esse conjuncti. Scire enim debes, frater charissime, eum post-*